

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Tereza Tesková

Galicijský folklor v povídkách Emilie Pardo Bazán

The Galician folklore in the tales of Emilia Pardo Bazán

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucí mé práce za užitečné, konstruktivní a odborné rady, za čas, který mi věnovala a za přístup, jakým mi během psaní byla nápomocná.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Klínci, dne 1. 5. 2016

.....

Tereza Tesková

Abstrakt

Tato práce analyzuje folklorní prvky v povídkách španělské spisovatelky Emilie Pardo Bazán. Zaměřuje se na galicijský folklor, protože autorka z této oblasti pocházela a ve svých povídkách z něho čerpá. Pardo Bazán velkou část svého života strávila na cestách po Evropě, kde se setkala s vlivnými autory 19. století, kterými se nechala inspirovat. Zároveň se zasadila o práva žen, kritizovala tradiční výchovu dívek a dosažení řádného vzdělání závisujícího na pohlaví. Ačkoli to byla žena velmi pokrokového myšlení i chování, nezanevřela na hodnoty a dědictví, které jsou ve folkloru zakotvené.

Největší důraz je kladen na pověry a dále na typické prostředí tohoto regionu a jeho vliv na smýšlení a chování místních obyvatel. Práce je rozdělena na 4 okruhy, které se zabývají folklorem obecně, galicijským folklorem, životem autorky a poslední okruh je rozbor povídek a jejich analýza.

Klíčová slova: Galicie, Folklor, Pověry, Pardo Bazán, Feminismus, Povídky

Abstract

This paper analyses the folklore elements in the Spanish tales written by Emilia Pardo Bazán. The focus is on the Galician folklore, because of the origin of this author and her use of them in her work. Pardo Bazán lived a significant part of her life in many countries of Europe, she met famous authors of 19. century and got inspired by them. She also fought for the women's rights, criticized the traditional upbringing of girls and the fact, that they could not get a proper education because of their gender. Even though she was a woman of progressive thoughts and behaviour, never took against the value of this heritage which is hidden in folklore.

The main focus is on the superstitions and typical surroundings of this region and its influence on the thinking and acting of the local people. The paper is divided to 4 parts, which focus is on folklore in general, Galician folklore, author's life and the last part is a tale's analysis.

Key words: Galicia, Folklore, Superstitions, Pardo Bazán, Feminism, Tales

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. FOLKLOR	7
2.1. DEFINICE FOLKLORU	7
2.1.1. <i>Kritéria folkloru</i>	8
2.1.2. <i>Funkce folkloru</i>	9
2.1.3. <i>Instituce Folk-Lore Society</i>	9
3. SPECIFIKA GALICIJSKÉHO FOLKLORU	11
3.1. POVĚRY	11
3.2. POVĚRY SPOJENÉ S PŘÍRODOU A PŘÍRODNÍMI ÚKAZY	12
3.2.1. <i>Stromy a rostliny</i>	13
3.2.2. <i>Hory a posvátné kameny</i>	14
3.2.2.1. <i>Nuestra Señora de la Pastoriza</i>	15
3.2.2.2. <i>San Andrés de Teixido</i>	16
3.3. ČARODĚJNICTVÍ	17
3.3.1. <i>Z historie čarodějnictví:</i>	18
3.3.2. <i>La sabia – Moudrá</i>	21
3.3.3. <i>Přízraky, strašidla, duchové</i>	22
4. EMILIA PARDO BAZÁN	24
4.1. ŽIVOT A DÍLO	24
4.1.1. <i>Feminismus</i>	26
4.2. POVÍDKOVÁ TVORBA	28
4.2.1. <i>Co je to povídka</i>	29
4.2.2. <i>Povídky z Galicie</i>	30
5. ROZBOR POVÍDEK A APLIKACE POZNATKŮ Z TEORETICKÉ ČÁSTI	32
5.1. LAS SETAS – HOUBY	32
5.2. LA SANTA DE KARNAR - SVATÁ Z KARNARU	34
5.3. LA CAMARONA - KREVETA	39
5.4. OCHO NUECES - OSM OŘECHŮ	43
6. SHRNUÍ POZNATKŮ	46
RESUMÉ	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52

1. ÚVOD

Tato práce se věnuje folkloru, a to jak obecně v prvním bloku, tak následně ve druhém, který se zaměřuje na galicijský folklor. Některé jeho prvky vysleduji ve vybraných povídkách galicijské autorky Emilie Pardo Bazán, která se folklórem zabývala, sbírala ho a ve svých dílech z něho čerpá. Lze na něm velmi dobře demonstrovat charakter daného národa nebo skupiny lidí. Je souhrnem obecně přijatých pravd, představ, víry a vnímání okolního světa, pomáhá ho dotvářet a chápat. Folklor odráží charakter daného společenství a pomáhá nám takové skupině a jejímu chování porozumět. Nejedná se o zastaralé povídačky a nevědecký přístup nevzdělaných venkovských lidí, ale je to dědictví, které nám předešlé generace zanechávají, na které bychom měli být hrdí a vážit si ho.

Povídkový žánr jsem si vybrala proto, že je jedním z nejdůležitějších a autorsky nejnáročnějších literárních žánrů. Díky malému rozsahu, zajímavé a nápadité pointě se stává jakousi zkouškou autorova umu. Emilia Pardo Bazán je známá pro své romány, publicistickou činnost a ve své době také nový, možná by se dalo říci i radikální přístup k literatuře a ke společnosti. Byla zároveň vynikající povídkářka, znalkyně a sběratelka folkloru. Autorku a její tvorbu jsem si vybrala záměrně, protože mým cílem je přiblížit jedinečnost folkloru, konkrétně pak galicijského, jeho tradic, motivů apod.

Práce je rozdělena na čtyři oddíly. První oddíl se zabývá folklórem obecně, jeho charakteristikou a funkcí a následně navazuje druhý oddíl, který se zaměřuje na specifika galicijského folkloru, jeho rysy, znaky a prvky. Výběr prvků byl udělaný tak, aby se dále dal aplikovat na texty Pardo Bazán.

Třetí oddíl se věnuje životu a dílu autorky. Ve čtvrtém oddíle nabízím rozbor vybraných povídek s důrazem na výskyt folklorních prvků a jejich analýzu. Budu používat jak texty v originále, tak své překlady. To platí i u poznámek pod čarou a pro všechny další texty, které se v práci vyskytnou.

Výběr povídek jsem zvolila tak, abych na nich mohla ukázat využití folklorních prvků, které jsou popsány v teoretické části. Jedná se pouze o texty ze sbírky *Cuentos de Galicia (Povídky z Galicie)*.

2. FOLKLOR

2.1. Definice folkloru

Samotný termín FOLKLORE vznikl roku 1846 díky Williamu Johnovi Thomsovi, britskému starožitníkovi, který potřeboval výstižnější název pro nabízené zboží. Slovo *folklore* vzniklo z překladu německého slova *Volkskunde*, používaného od roku 1787 a dalo by se přeložit jako *lidová moudrost*. Samotný název folklor byl nakonec daleko úspěšnější než jeho německý předchůdce a pomalu pronikal do ostatních jazyků, včetně románských a slovanských, ačkoli byly zaznamenány i tendence pro více místní názvy.

Thoms definoval termín jako „chování, zvyky, dodržování rituálů, pověry, balady, rčení, etc., starých časů“¹

Počátky studia folkloru se datují do období romantismu, čili do 18. století, kdy byl brán jako součást studia jazyka, kultury a literatury a zapadal do ideologie romantického nacionalismu.

Německý filozof Johann Gottfried von Herder shrnul koncept folkloru jako „vlastnictví společného jazyka jakožto stavebního kamene lidské charakterističnosti, tj. zdrojem, který umožňuje vyvolat a udržet uvědomění si sama sebe jako samostatné a unikátní sociální skupiny.“² Herder tedy vyzdvihuje jedinečnost jazyka a připisuje mu vlastnosti, které dokáží formovat separátní a specifickou skupinu lidí. V době romantismu tato myšlenka souvisela spíše s otázkou národa a jeho identity.

Americký folklorista Alan Dundes ale specifikoval tuto teorii na jakoukoli skupinu lidí, která disponuje alespoň jedním společným prvkem.

¹ Bauman, Richard. *Folklore, cultural performances, and popular entertainments: a communications-centered handbook*. Oxford: Oxford University Press, 1992, xxi, 313 s.

(“The manners, customs, observance, superstitions, ballads, proverbs, etc., of the olden times.”)

² Tamtéž, str. 29

(“... the possession of a common language was the touchstone of a people’s distinctiveness, the source that gave rise to and sustained their sense of themselves as a separate, unique, social entity...”)

Termín folklor může zahrnovat jakoukoli skupinu lidí, kteří sdílí alespoň jeden společný prvek. Není však důležité, jaký tento společný prvek je. Důležité ovšem je, že daná skupina, vzniklá z jakéhokoli důvodu, má nějakou tradici, kterou nazývá společnou.³

Každá specifická skupina tedy může mít vlastní folklor, ať už se jedná o jazyk, pověry, příběh, vtip, hlášku či zvyk. Může být společný pro skupinu tak velkou, jako je národ, nebo naopak skupinu pár lidí, například rodinu. Mohl by se přirovnat k jakémusi tmelu, který drží jednotlivé díly pohromadě. Člověk, který si uvědomuje svoji příslušnost ke skupině díky společným rysům, zvykům nebo tradicím, cítí i odpovědnost za jejich pokračování. Příběhy, které mu vyprávěli jeho rodiče nebo zvyky, které od nich převzal, bude s největší pravděpodobností předávat i svým dětem. Tyto příběhy a zvyky se tak stávají dědictvím, které nám předešlé generace zanechávají, a které následovně předáváme dále. Folkloru je pak jakási nit, která proplétá a spojuje členy dané skupiny. Toto dědictví hraje významnou roli, ovlivňuje průběh života, myšlení a chování lidí. Ačkoli si to ne vždy uvědomujeme, folklor je neodmyslitelnou součástí našeho života, utváří naši identitu a začleňuje do společnosti. Proto si myslím, že by mu měla být věnována pozornost i respekt.

Ve své práci budu využívat hlavně folklor v podobě pověr. Nebudou zde zahrnuty pohádky, pranostiky, vtipy a jiná ústní slovesnost. Myslím, že na pověrách, které se v práci objeví, bude dostatečně názorné, jak folklor ovlivňuje myšlení a představy lidí, jak se jím inspirují a řídí.

2.1.1. Kritéria folkloru

Dnes se tímto termínem označuje pouze duchovní vlastnictví kultury, ačkoli dříve se k němu připočítávalo i vlastnictví hmotné. To je dnes bráno za samostatnou vědní disciplínu, tzv. etnografii. Toto rozdělení je platné pro naši tradici, ale například anglosaská preferuje původní zařazení obou věd pod jediný termín.

Mezi rysy folkloru se řadí **neformální předávání**, tzn. ústní předávání a jeho následná nápodoba. Jedná se tedy o přímou komunikaci minimálně mezi dvěma osobami. Dále je to **kolektivita**, která vypovídá o kultuře sociální skupiny (folk group). Ta je tvořena minimálně třemi osobami, v extrémním případě se za takovou skupinu dají považovat pouze dva členové,

³ Tamtéž, str. 35

(“The term folk can refer to any group of people whatsoever who share at least one common factor. It does not matter what the linking factor is...but what is important is that a group formed for whatever reason “)

mluvíme-li například o tzv. *inside vtipech*. Ne všichni sociologové ale souhlasí s takto nízkým počtem osob pro vytvoření sociální skupiny.

Poslední charakteristikou folkloru je **variace**, čili změna nebo obměna. Bez změny by nebyl folklor, jelikož by se ztratila originalita a diverzita. Je-li totiž folklor otázkou ústního předání ve skupině, je zcela nevyhnutelná obměna a úprava předávaného. Jak se například daná pověst šíří z místa na místo, mohou se v ní měnit různé prvky, jako jsou lokální charakteristiky, aktualizace úzu jazyka nebo přidání nových komponentů (záměna jmen měst, vesnic, míst) a zároveň se může i modernizovat vystřídáním tradičních či starých věcí za nové, moderní. Ku příkladu příběh z Londýna z 19. století odehrávající se v bryčce může mít svou obdobu ve 20. století, avšak místo Londýna se bude odehrávat v Brně, a bryčka se nahradí autem. Příběhy tedy přežívají dále, ale mění se prostředí, postavy a občas i průběh či zápletka. Přizpůsobují se vkusu a cíli vypravěče i posluchače.

2.1.2. Funkce folkloru

Folklor a ústní vyprávění jsou předkové psané literatury a nacházíme zde i stejné funkce. Hlavní funkce je zábavná a dále estetická. Příběhy, vyprávění, pověsti a vtipy se v první řadě vyprávěly pro zábavu posluchačů, ať už bylo cílem publikum rozesmát či vystrašit. Tradiční příběhy mívají špatný konec nebo minimálně děsivý průběh, který posluchače vystraší a s tím se připojí funkce edukativní. Nese s sebou ponaučení, varování nebo radu a hlavním cílem je udržet lid pohromadě, jedním slovem soudržnost. Témata folkloru jsou stabilní, často opakovaná nebo velmi podobná a pomáhají vytvářet systém morálních, estetických a etických hodnot.

2.1.3. InSTITUTE Folk-Lore Society

Jedná se o první školu založenou za účelem vědeckého studia folkloru. Vznikla v Londýně v roce 1878 pod vedením Gorge Laurence Gommeho. Byl prvním sekretářem FLS⁴ a působil i v Society of Antiquaries, Royal Statistical Society, Antorologickém Institutu či British Association. V roce 1880 vydal *Příručku folkloru (Handbook of Folk-Lore)*, průvodce pro kolegy, který jim pomáhal orientovat se v počátečním bádání. Ve FLS dále

⁴ Folk-Lore Society dále už jen FLS

působili např. britský literární kritik a spisovatel Andrew Lang, Sir Edward Burnett Tylor a také William J. Thoms.

FLS má již na svém kontě několik metodologických a epistemologických publikací stejně tak, jako i teoretických diskuzí. Jejich aktivita se dá považovat za počáteční impuls, který ukázal směr, jakým se bude folkloristika na počátku svého vzniku udávat. Proud se posléze přesunul do Portugalska, Itálie, Francie i Španělska.

Španělské hnutí je spjaté s regionálními a nacionálními proudy inspirovanými Herderem a zabývalo se převážně studiem partikularismu a lidovou literaturou. Původcem byl Antonio Machado y Álvarez. Vedl práci *Biblioteca de las Tradiciones Populares*, ve které byl roku 1884 vydán *Folklore gallego* a stejného roku byla založena obdoba FLS v Galicii, jejíž první prezidentkou se stala Emilia Pardo Bazán.

Jejich práce zachycovala lidové písně, jazykolamy, popěvky, povídky, legendy, lidové léčitelství a znalosti, pověry, dětské hry a jiné lidové zvyklosti, které pomáhaly ucelit a definovat galicijskou tradiční společnost v době, kdy tyto zvyky začaly být na ústupu nebo se na ně pohlíželo jako na dávné a přežitě tradice. Členové Folk-Lore si uvědomovali, jak rychle mohou tradice vymizet. Chtěli zachytit všechny projevy folkloru předtím, než budou zapomenuty. Uvědomovali si, že společně se zmizením těchto tradic, by zmizel i kus společné historie a identity. Práce spočívala převážně v zapsání toho, co si lidé zpívali, co vyprávěli a čemu věřili, a nabyté poznatky následně konzervovali tak, aby nedošlo k jejich estetickým, literárním nebo gramatickým úpravám. Chtěli zachovat co nejvěrnější podobu lidových tradic bez jakéhokoli zásahu, který by mohl ovlivnit pozdější výsledky bádání.

Mezi členy *Folklore gallego* patřili krom Emilie Pardo Bazán i Ramón Pérez Costales, Salvator Golpe, Ramón Segate nebo Narciso Pérez Reoyo.⁵

⁵ Emilia Pardo Bazán a otros. *Folklore gallego*. Donostia: Roger Ed, 2000. s. 10-11.

3. SPECIFIKA GALICIJSKÉHO FOLKLORU

V této kapitole je popsáno několik folklorních prvků, které se následně objeví v praktické části práce ve vybraných povídkách. Záměrně jsem zvolila pouze takové prvky, které pak lze analyzovat v textech. Tento záměr mi pomůže zhodnotit, na kolik a jak Emilia Pardo Bazán používá folklor ve svých dílech.

3.1. Pověry

Pověry jsou součástí snad všech známých kultur, ať už ve větší či menší míře, Galicii nevyjímaje. Doslova by se dalo říci, že kamkoli se podíváme, ať už na zem či do oblak, ať už mluvíme o konkrétní věci nebo o abstraktní, jako je čas či den, všechno v sobě obsahuje určitou pověru.

Nejprve je zapotřebí si pojem pověra definovat. Etnologové Otakar Nahodil a Antonín Robek ve svém díle *České lidové pověry* jej vymezují těmito slovy:

Pověry představují tradici se uchováající souhrn ilusorních představ o nadpřirozených silách, ovládajících přírodní a společenské jevy, a s nimi spojených obřadních úkonů, skládajících se z přežitků dávných náboženských názorů, ze zvlgarizovaných představ oficiální věrouky a jednotlivých novotvarů, souhrn představ, jež zůstává za hranicemi té které oficiální víry.⁶

Obecněji pověru vymezila Lydie Petráňová v *Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska*, podle které je pověra „skutečností nepodložená představa o souvztažnosti a vzájemné působnosti určitých jevů, udržovaná a šířená tradicí.“⁷ Je tedy možné říci, že pověra je víra ve schopnost ovlivnit dění, následky chování či budoucnost pomocí rituálů a předmětů nebo pomáhá vysvětlit nevysvětlitelné události. Existuje společně s oficiálním náboženstvím, které pověry často potírá, a díky kterému mizí.

⁶ Nahodil, Otakar – Robek, Antonín: *České lidové pověry*, Praha: Orbis, 1959, s. 29.

⁷ Petráňová, Lydie: Pověra. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II* (věcná část O–Ť): svazek 3. vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 791.

V Galicii existují pověry o zvířatech, rostlinách, kamenech, místech, dnech, či fázích dne, o hvězdách, slunci i měsíci, o ohni, vodě i lidech. Takové pověry jsou však v celku běžné a dají se pozorovat i shodné rysy s pověrami z jiných zemí. Dále se můžeme setkat například s pověrou, díky které se dá věstit šťastný život jedinci, který se narodil nohama napřed. Je tedy evidentní, že tematické spektrum pověr je široké a bohaté.

Valná většina v sobě obsahuje věštbu, která určí nadcházející štěstí či smůlu, anebo je dokáže přivolat či zahnat. Jiné pověry se vztahují k nemocem a k tomu, jak je vyléčit. V tomto případě se setkáme i s rituály nebo přinejmenším s jejich náznaky. Může se jednat o vyléčení člověka, který byl dlouho na slunci a uhnal si úžeh. Zaříkávač provede rituál, aby, jak se říká, vytáhnul slunce z hlavy („*quitar el sol de la cabeza*“). Rituál probíhá následovně. Vezme se džbán naplněný vodou, hrdlo se zakryje ubrouskem, nakloní se nad hlavou pacienta tak, aby se voda udržela ve džbánu. Věří, že bubliny, které stoupají nahoru, jsou ve skutečnosti voda ohřátá sluncem sálajícím z hlavy, která se takto vyčerpá a vypaří se ven.

Galicie je, jak vidno, na pověry velmi bohatá. Jsou to ale především výplody lidské fantazie a vytváří se díky neustálému strachu ze špatné budoucnosti. Není proto divu, že existuje tolik různých pověr, které mají člověka varovat před blížícím se nebezpečím nebo mu alespoň s již nastalým neštěstím pomoci. Jde o snahu předejít tomu, z čeho lidé měli od jakživa strach a zároveň je to nehynoucí touha podobné události ovlivnit.

V Galicii se mísí pověry a představy několika národů. Díky své historii, kdy byl tento region od ostatního zbytku Španělska značně izolovaný, měly pověry živnou půdu a dodnes se můžeme setkat s lidmi, kteří na ně pevně věří.

V galicijských pověrách nalezneme vlivy převážně pohanské, a to jak keltské, tak fénické a římské, které se pak promíchaly s křesťanskými.

3.2. Pověry spojené s přírodou a přírodními úkazy

V předešlé kapitole jsme okomentovali pověry všeobecně. Následující kapitola se zaměřuje na pověry spojené s určitým jevem. Konkrétně se bude jednat o přírodní úkazy. Pro Galicii je příroda nesmírně důležitá a hrála velkou roli v životě místních lidí. Pevně díky tomu, že se jedná o rurální a námořní prostředí. Většina obyvatel se živila jako zemědělci a rybáři. Bohatá krajina, úrodná půda a úlovek z moře byly hlavním předpokladem pro dobrý život, a proto se spousta pověr váže na přírodu a jejími úkazy. Pověry tohoto typu pochází z dob předkřesťanských. Lesy, kameny a potoky, byla rituální a posvátná místa Keltů. Galicijci jako jejich potomci tuto úctu k přírodě a pověry s ní spojené udrželi a propojili

s křesťanskými tradicemi. Vznikla tak zajímavá syntéza různých kultur a náboženství, kterou ale pochopitelně nalzáme i v jiných regionech, kde probíhal podobný sled událostí.

Témata byla vybrána tak, aby se dala demonstrovat na následujících povídkách v praktické části práce a podrobněji bude rozebrán vztah k již zmiňovaným stromům a rostlinám, kamenům a horám.

3.2.1. Stromy a rostliny

Kult stromů je součástí mnoha kultur. Pro Evropu je typický hlavně pro místa, kde žili Keltové nebo Vikingové. Pro Kelty je nejposvátnějším stromem dub, který symbolizuje sílu a uzdravení. Aby do člověka mohla vstoupit alespoň jedna z těchto dvou vlastností, měl by se do stínu větví tohoto stromu usadit, jak praví lidová moudrost. Odtud pochází pořekadlo: “Kdo se ke správnému stromu přitiskne, nasaje i správný stín.“ (“*El que a buen árbol se arrima, buena sombra le cobija*”)⁸. Naopak stín ořešáku a kaštanu přináší smůlu. Tato pověst je součástí povídky *Osm ořechů (Ocho nueces)* a *Houby (Las setas)*.

Dub má zároveň i léčivé vlastnosti. Mladý dub se používal na léčbu dětských odřenin. Rituálu se účastnili kmotr a kmotřenka, a aby zjistili, jestli se dítě uzdraví, rozštípně se mladý dub a kmotr s kmotřenkou přes něj dítě přenesou, přitom kmotr stojí na jedné straně a kmotřenka na druhé. Dub by měl zčernat. Třikrát předá dítě kmotr kmotřičce... poté spojí přeseknuté části stromu, svážou je, a když se zacelí, dítě se uzdraví, pokud se tak nestane, dítě zůstane zraněné.⁹

Existují také stromy, jako například cesmína, které chrání před uhranutím (*mal de ojo*). Jedná o pověru, podle níž může člověk za pomoci démona jinému člověku nebo zvířeti způsobit újmu či přivodit nemoc pouhým pohledem. Je to velmi rozšířená pověra, proti které se lidé nejčastěji chrání různými amulety, jako je roh vola a kozla, větvička fenyklu nebo zub kance. Námořníci se proti uhranutí chrání bodláky připevněnými na před' lodi. Bodláky a kopřivy se také používají proti útoku čarodějnic během Svatojánské noci, kdy se připevňují

⁸ Rodríguez López, Jesús. *Supersticiones de Galicia y preocupaciones vulgares*. Ed. facs. Valladolid: Maxtor, 200, s. 129

⁹ Tamtéž, str.127-128

(“Para curar las heridas de los niños, se hiende un roble joven, y los padrinos hacen pasar a la criatura por la hendidura, poniéndose el padrino de un lado y la madrina del otro. El roble ha de ser negral. Tres veces le da el niño el padrino a la madrina... después juntan las partes separadas del arbolito, lo atan cuidadosamente, y si llega a pegar, el niño cura, y si no, seguirá quebrado.”)

na dveře, okna, krby a zámky, čímž se zamezí vstupu čarodějnicím do domu. Na ochranu dobytka se používá kříž zhotovený z jeřábu, který se upevňuje na ocas.

V povídce *Ocho nueces* se vyskytuje stín ořešáku, který zakrývá pole brambor a jehož plody jsou příčinou sváru dvou přátel. Tady platí pořekadlo “*El que a buen árbol se arrima, buena sombra le cobija*”. V povídce *Las setas* si skupinka přátel udělá piknik ve stínu kaštanu, kde omylem nasbírají jedovaté houby. Jak už bylo zmíněno výše, zrovna stín ořešáku a kaštanu nosí smůlu.

3.2.2. Hory a posvátné kameny

V Galicii se nachází několik posvátných hor a kopců. Nejznámější je *Pico Sacro*, ke kterému se váže několik zvláštností. Byl zasvěcen Slunci a Bohu Jupiterovi. Během epidemie nazvané oheň svatého Antona (*el fuego de San Antón*), se k *Picu Sacru* místní lidé modlili a doufali v odvrácení nakažení. Epidemie byla způsobena nadbytkem parazitní houby paličkovice nachové v zrnech žita, která způsobovala intoxikaci organismu a silné svědění kůže, které mohlo vyústit až v gangrénu v končetinách. Dodnes vesničané podnikají poutě k *Picu Sacru*, kde pokleknou a pronesou tato slova:

Pico Sacro, Pico Sacro
Liberame do mal qu'eu trayo.

(*Pico Sacro, Pico Sacro*
Osvobod' mě od špatného, které nosím)

Ponechají na trávníku kus chleba jako úlitbu a odejdou ubezpečeni, že síla jejich daru přinese své ovoce.

Jiné kameny, např. malinké, oblé, mramorované, děrované, které se nachází na břehu řek, mají velkou moc proti nemoci kopyt (*o mal da pezuña*) a přikládají se na kousnutí od jedovatých zvířat.

Někdo si tyto kameny schovává jako cenné předměty. Kamenům, které jsou vybledlé od sluníčka nebo jinak poničené působením světla či blesku, se připisují podobně zázračné vlastnosti. Tak zvaná *piedra corbina* je účinná proti nemocem. P. Sarmiento tvrdí:

Myslím, že tento kámen není kámen, ale je to kost ryby (*corino-smuha kalifornská*), kterou má ve své hlavě. Mám jeden takový kámen nebo kost, kterou jsem našla v Pontevedře, a podle zkušenosti se předpokládá, že bude velmi výjimečná při léčbě zánětu ledvin nebo beder.¹⁰

Kameny, které se nazývají *bezoares*, a které dostaly název díky tomu, že se vyskytují ve střevech zvířat, umí vyléčit vzteklinu. Léčivá síla kamenů a význam poutních míst a hor bude součástí povídky *La Comarona*, kde se zmiňuje *Nuestra Señora de la Pastoriza a San Andrés de Teixido*.

3.2.2.1. *Nuestra Señora de la Pastoriza*

Původ svatyně a uctívání *Virgen de Pastoriza* je součástí mnoha legend a starých tradic. Ty nejmíň pravděpodobné se vztahují ke konverzi krále Reckiarria v roce 448, který nechal zřídit malý chrám. Ten byl zničen Normany v 10. století, ale vyobrazení Panny Marie se zachovalo ukryté pod kameny. Našla ho jedna dívka, která pásala dobytek na pastvinách hory La Cruz a obnovil se tím kult Madony z Pastorizy, který pokračuje dodnes.

Tato, stejně jako další tradice, je popsána v knize Pardo Bazán *Legendy z Pastorizy* vydané roku 1887 v A Coruñi. Na hoře la Cruz se nachází megalitická stavba, která podle legendy posloužila jako úkryt pro vyobrazení Panny Marie z Pastorizy. Nese název *Berce da Virxe*, což v galicijštině znamená Kolébka Panny.

Poutníci musí kameny třikrát obejít, podlézt je a políbit vyobrazení světice. Na hoře la Cruz se také nachází zbytky opida a další kameny podivných tvarů jako například Králova židle (*Silla do Rei*), kde podle legendy sedával král Reckiarrio, aby pozoroval město Suevos.

Věřící se znázorněním těhotných žen a námořníků přichází ke svatyni po celý rok, nejvíce však během říjnových víkendů, kdy se konají nejpočetnější poutě a nabízejí své dary madoně. *Virgen de Pastoriza* je spojována s kultem plodnosti a námořnickým životem.

¹⁰ Tamtéž, str. 147

(“Creo que esa piedra no es piedra, sino no de los huesos que el pez corbino tiene en su cabeza. Tengo una piedra o hueso que recogí en Pontevedra, donde se supone por experiencia que es muy especial para el mal nefrítico, o mal de riñones.”)

Obrázek 1- Mapa s umístěním poutního místa kaple Nuestra Señora de Pastoriza

3.2.2.2. *San Andrés de Teixido*

"A San Andrés de Teixido vai de morto o que non foi de vivo."

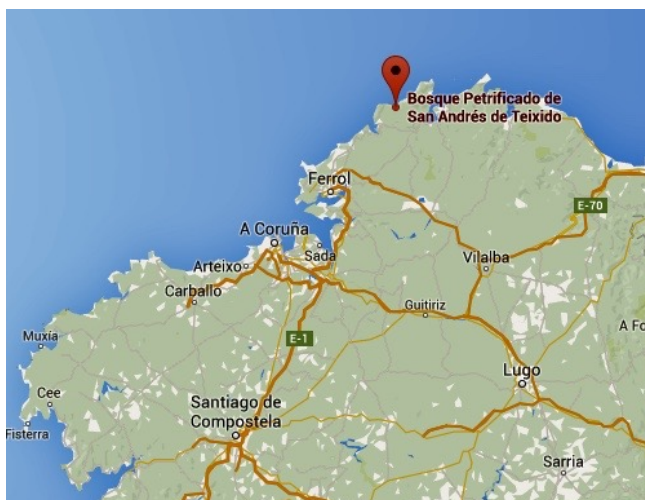
„Ke svatému Ondřejovi z Teixida přijde mrtvý ten, co nepřišel jako živý.“

Tak praví přísloví, podle kterého platí, že kdo se nedostaví ke svatyni Svatého Ondřeje během života, musí tak učinit posmrtně v podobě hmyzu nebo jiného zvířete, a teprve pak bude jeho duše osvobozena. Návštěva tohoto poutního místa je proto nazývána branou do jiné dimenze. Během pouti ke svatyni si poutníci dávají pozor na malá zvířata na cestě, protože by to mohli být duše, které tuto cestu neuskutečnily za života.

Legenda říká, že Svatý Ondřej byl zklamaný, protože jeho chrám byl prázdný a málo kdo ho navštěvoval, což byl pravý opak chrámu svatého Jakuba, do kterého směřovali všichni poutníci.

Jednoho dne se mu zjevil Všemohoucí v doprovodu svatého Petra. Když viděli svatého Ondřeje posmutnělého, slíbili mu, že do jeho chrámu budou přicházet všichni smrtelní, a ti, co tak neučiní, budou muset přijít po smrti v podobě zvířete. A tak se stalo, že svatyně svatého Ondřeje je druhým nejnavštěvovanějším poutnickým místem v Galicii a přezdívá se jí Mekka Galicijců. Podle jiné legendy připlul svatý Ondřej k mořskému břehu, kde svou loď proměnil ve skálu, která je dnes známá jako Loď svatého Ondřeje.

Svatyně se nachází 140 m. n. m. v horách Sierra da Capelada a její vznik se datuje do 12. století. Kult ale pravděpodobně pochází z doby předřímské, kdy zde mohla existovat nějaká místní forma svatyně. První zmínky o pouti pochází z roku 1391. Na konci 12. století přešla svatyně do vlastnictví řádu Svatého Jana Jeruzalemského a později připadla řádu Andrade de San Sadurniño, který sčítal bohatství nahromaděné z poutnických darů. Stavba nynějšího kostela byla započata v 16. století a dokončena o dvě století později. Nacházíme zde gotické i barokní vlivy. V roce 1781 byla zhotovena fasáda, která vydržela až dodnes podle návrhu Miguela Lópeze de la Peñi. Nejdůležitějšími dny pro návštěvu tohoto místa je období svatodušních svátků, 24. června, období mezi 16. srpem a 29. zářím, třetí pátek,

sobota a neděle tohoto měsíce a během oslav svátku Svatého Ondřeje, které se konají 29.-30. listopadu. Poutníci musí přinést kámen a položit ho na boží muka, napít se z pramene světce a pozorovat cestu svatého Ondřeje na nebesích a zahlédnout loď, na které světec přijel. Žádný poutník nesmí odejít, aniž by viděl vyobrazení světce na oltáři.^{11,12}

Obrázek 2 - Mapa s vyznačením umístění poutního místa San Andrés de Teixido

3.3. Čarodějnictví

Zařazení čarodějnictví je poměrně obtížné. Lze jej považovat za pověru, hnutí, víru i sektu. Je poměrně specifické, a protože se jedná o téma velmi rozsáhlé, bude mu věnována celá kapitola. V této práci na něj bude pohlíženo jako na pověru.

¹¹ Fraguas y Fraguas, Antonio. *La Galicia insolita: tradiciones gallegas*. 6. ed. La Coruña: Ed. do Castro, 1997, s. 109

¹² Macineira Pardo-de-Lama, Federico. *San Andrés de Teixido: historia, leyendas y tradiciones*. Ed. facs. Valladolid: Maxtor, 2011.

3.3.2. Z historie čarodějnictví:

Čarodějnictví a kouzla jsou tak stará, jako lidstvo samo. Hebrejské slovo *chasaph* označuje muže či ženu, kteří svým pohledem dokáží poranit, zabít nebo přivolat nemoci. V mnohých kulturách se očím přikládá význam právě pro jejich nadpřirozené vlastnosti. Setkáváme se s tímto pojetím i v Antice nebo u arabských myslitelů. Avicena řekl, že: „duše některých lidí může ovlivnit těla jiných, díky své schopnosti a přírodní síle, poblouzní je, změní jejich vnímání a okouzlí oči.“¹³

Svatý Augustýn naopak věřil, že se jedná o moc ďábla. Podle něj se nemohlo jednat o duši, která nedisponuje podobnými vlastnostmi. Představa, že duše nebo oči jsou schopné takto působit na jiné lidi, vyvolala touhu takto jiné lidi ovládat. Převážně díky styku s arabskou kulturou rostla obliba různých amuletů, talismanů, víra v tajemnou moc vzácných kamenů a sběratelství artefaktů všeho druhu se stalo doslova módní záležitostí. Zprvu neškodná záliba přerostla ve víru v nepřirozené a zvrácené.¹⁴ To mělo za následek postupný nárůst kultu ďábla převážně mezi 12. a 16. stoletím. Na příklad v roce 1600 se ve Francii zvedl počet kouzelníků a čarodějů na 300 000. Existovaly studie o ďáblu, jeho podobách, praktikách, schopnostech a také zevrubné popisy jeho projevů a jeho posluhovačů. Společně s tím započal boj církve, brojící proti podobným praktikám a lidem, kteří často končili na hranicích. Ačkoli dnes se má za to, že ve valné většině obvinění šlo hlavně o získání majetku, který připadl církvi, o odstranění nepohodlných lidí (jako příklad může být uveden slavný italský fyzik Giordano Bruno, který za své „kacířské“ myšlenky skončil roku 1600 na hranici) nebo o nástroj, který přiměl lidi nevybočovat z davu a neodvracet se od církve, je nutné vysvětlit, kvůli čemu tento hon na čarodějnice vůbec začal.

Jednak šlo o praxe, které stály v přímém rozporu s křesťanskou vírou, a zároveň se samotní čarodějové často stávali vrahy, zloději a jinými zákon porušujícími osobami. Příklad, který hovoří za všechny, je nejmocnější předmět, který se dá v černé magii nalézt, a to lidské nenarozené či čerstvě narozené dítě. To sloužilo při rituálech jako oběť a čarodějové se tak dopouštěli vraždy. Vezmeme-li v úvahu obrovský nárůst tohoto kultu, je logické, že na jeho potlačení musela vzniknout tak všemocná instituce, jakou se stala Inkvizice. Ta se do

¹³ Rodríguez López, Jesús. Cit.d., str. 45

(“El alma de ciertas personas podría influir en el cuerpo de otros, por su virtud y fuerza natural para trastornarlo y cambiar el sentido de las personas y fascinar los ojos.”)

¹⁴ Suchánek, Drahomír- Drška, Václav. *Církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, s. 389

Španělska dostala v roce 1232 na popud Řehoře IX., aby zasáhla proti albigenským a začala fungovat v Aragonsku, Katalánsku, Kastílii a Navaře. Do Galicie pronikla až v roce 1562, ale působila zde pouze do roku 1568. Znovu se obnovila v roce 1574 pod názvem Inkvizice Galicijského království. Na rozdíl od ostatního zbytku Španělska, byl boj s čarodějnictvím v Galicii celkem neúspěšný a dlouholetá tradice se uchovala. Inkvizice vydělávala převážně na odpustcích, nikoli na procesech. Je více než příznačné, že prvními odsouzenými byli dva angličtí členové loďní posádky. Procesy s čarodějnicemi byly v Galicii častější až v 17. století.

Čarodějnictví se v Galicii dědilo z matky na dceru a zasvěcování se provádělo o sobotách. Modlily se ke svému pánovi těmito slovy:

Pai sodes noso escollido

Para vos a gloria dar,

Pai sodes noso soleante

Para vos a gloria dar,

Pai sois noso no xardín

Para gloria nos dar

Amai vos este meu corpo

Pra vosa alma consolar.

*Ámen*¹⁵.

Jsi náš vyvolený pán,

který dosáhne slávy,

ty jsi náš pán,

který dosáhne slávy,

náš pán v zahradách,

který nám dá slávu,

miluj tohle tělo,

aby posílila tvoje duše.

Ámen.

Stačilo, aby žena přednesla tuto modlitbu a stala se z ní čarodějnice. Existoval rozdíl, mezi čarodějnicemi a čarodějníky (*las brujas y los brujos*). Čarodějnice věřily, že mají nadpřirozenou moc a sílu, účinná zaklínadla a posvátné obřady. Pokud skončily před soudem, popisovaly svá setkání s ďáblem. Naproti tomu čarodějníci v žádné nadpozemské schopnosti nevěřili, šlo o pouhé podvodníky.

Čarodějnice tvořily jakousi separátní skupinu, v jejímž čele stál démon. Dokázaly se přemisťovat z místa na místo pomocí kouzelné masti, kterou schovávaly pod kameny v krbu. Každou sobotu o půlnoci si natíraly touto mastí končetiny, modlily se ke svému pánovi a komínem vylétávaly na koštěti ven, aby se shromáždily na čarodějnickém sletu, kde se setkávaly se svým pánem, který na sebe bral podobu kozla. Nejznámějším místem pro čarodějnické reje v Galicii bylo Coiro nedaleko Cangasu.

¹⁵ Rodríguez López, Jesús. Cit.d., str. 53

Nejdůležitějším svátkem čarodějnic je Svatojánská noc z 23. na 24. června. Slétnou se k orgiím nejčastěji na místo, které se nazývá *arenal de Sevilla*, kde zůstávají až do rozbřesku. V období tohoto svátku mají čarodějnice větší moc než obvykle a lidé se proti nim brání různými prostředky. Nechávají v oknech svých domů pověšené aromatické byliny, které zabrání, aby čarodějnice vnikly do domu. V předvečer Svatojánské noci vyhledávají čerstvě nadojené mléko, ve kterém by se vykouply a tím ho znečistily. Nejen bylinami, ale i zaříkadly se dalo chránit. O Svatojánské noci se citovalo:

<i>San Xoan esclarecido</i>	Svatý Jane osvícený,
<i>Que en Lisboa foi nacido</i>	narozený v Lisabonu
<i>Con hábito de lan,</i>	s vlněnou sutanou
<i>Con cordón de espartan</i>	s kavylový provazem,
<i>Gárdame o gando do pan</i>	uchovej mi získaný chléb
<i>Sin pastor e sin can.</i>	bez pastýře a bez psa.
<i>¿Qué atopache, seor San Xoan?</i>	Na co jsi narazil, pane svatý Jane?
<i>- Topei lobos e leonicos,</i>	- Narazil jsem na vlky a lvy,
<i>Bruxicas e diablicos.¹⁶</i>	čarodějky a d'áblíky.

Svatojánská noc je významným dnem i pro běžné obyvatele Galicie. Je spojována se zvláštní silou. Oslavy probíhají u zapálených hranic, které se přeskakují, což symbolizuje očištnou moc ohně. I moře a potoky jsou tuto noc mocnější a o půlnoci se do nich chodí lidé koupat díky očištné síle, která uzdravuje a posiluje plodnost. Během svatojánské noci se věští. Pokud se přes noc nechá ve sklenici vody žloutek vajíčka, dá se z jeho podoby uhádnout nadcházející budoucnost. Když je obdélníkovitého tvaru, připomínající rakev, předpovídá přicházející smrt. Neprovdaná žena, která se této noci dotkne podvazků vdané ženy, se do roka vdá.¹⁷ Probíhají bujaré oslavy, při kterých se přeskakují zapálené hranice, venku se nechává pověšené prádlo, aby do rána navlhlo a tím do sebe vsáklo kouzelný déšť svatojánské noci a provádějí se již zmíněné rituální koupele. To vše za účelem očištění.

¹⁶ Rodríguez López, Jesús. Cit.d., str. 195

¹⁷ Vaqueiro, Vítor. *Galicie mágica*. Vigo: Editorial Galaxia, 2004, s. 131.

3.3.4. La sabia – Moudrá

Předchozí kapitola se zabývá čarodějnicemi, které lidem škodí. Tato kapitola se věnuje těm, které naopak jsou ku prospěchu. Dokáží léčit, číst z karet, vyznají se v bylinách. Jsou to osoby, za kterými lidé chodí, kterých se nebojí a dokonce je doporučují nemocným nebo nešťastným lidem ve svém okolí. Sabias jsou ženy, výjimečně i muži, vyššího věku, za kterými přijdou lidé při prvním podezření na nemoc a teprve poté, co je prohlédnou, rozhodnou se, jestli navštíví lékaře. Samotné označení *sabia*, odvozené od slova *sabio*, tedy moudrý, vzdělaný, znalý či učený, vypovídá o jejich vědomostech. Nejedná se ale o vědomosti nabyté studiem věd, nýbrž o znalosti předávané z generace na generaci.

Dovedou také chránit před útoky čarodějnic a zbavovat lidi uhranutí. Některé z nich znají místa, kde se ukrývají poklady a také dokáží odhalit toho, kdo způsobil zlo, chudobu, nemoc, závist a očarování ostatním, smrt a nemoc zvířat nebo ekonomický úpadek. Mohlo by se zdát zarážející, jak moc lidé vkládali své zdraví do rukou těchto čarodějnic, ale vzhledem k situaci, ve které se dříve galicijské zdravotnictví nacházelo, je to zcela logický dopad. Jen pro představu můžeme uvést, že mezi 18. a 19. stoletím žil 1 142 630 lidí ve 2 218 městech, vesnicích a farnostech, na které připadalo 67 lékařů a 514 chirurgů. Nepochybně část z nich byli šarlatáni a podvodníci. Lékařská péče tak byla nedostatečná a na vesnicích skoro žádná. V knize *Brujería, estructura social y simbolismo en Galicia* je uveden příklad přístupu obyvatelstva k doktorům těmito slovy:

Když byl doma někdo nemocný, volal se lékař nebo čarodějnice; ale dřív se k doktorovi nikdy nechodilo, jenom aby potvrdil úmrtí. Kvůli uzdravení se chodilo za čarodějnicemi, světci a za faráři.¹⁸

Samotné *Sabias* měly na medicínskou vědu různé názory. Autor v téže knize uvádí výroky lidí, se kterými se setkal nebo které byly zachyceny v jiných dílech. Porovnává názory lékařů, lidí i sabií. Píše například:

¹⁸ Lisón Tolosana, Carmelo. *Brujería, estructura social y simbolismo en Galicia*. 3. ed., [Nachdr.]. Madrid: Akal, 2004, s. 84

(“Cando se ten na casa unha enfermedá chámase o médico e a bruxa; e antes o médico no se iba nunca, sólo pra que certificase que había muerto. A salud sempre buscábase polas bruxas e polos santos e polos curas.”)

Jedna čarodějnice mi vysvětlila: „moc, kterou mám, nemá co dočinění s lékaři; sama jsem šla s dětmi k lékaři, když byly nemocné... kdybych dokázala léčit všechny nemoci, nikdy bych tam s dětmi nemusela chodit. Nechápete, že moje a jejich spolu nesouvisí.“ A jiná s jistotou potvrdila: „já věcem... lékařským nerozumím, a oni zase nerozumí mým. Požehnání je od Boha a tamty věci co dělají oni, jsou naučený.“¹⁹

Pokud se ve vesnici žádná *sabia* nenachází, rituálně ji zastávají tři ženy, které se současně jmenují *María „as tres Marías“*. Místo *sabie* se účastní uzdravujících rituálů. Jméno *María* symbolizuje *Pannu Marii* a dalo by se mluvit o personifikaci její síly a moci. Její přítomnost je nezbytná k úspěšnému dokončení rituálu. *Sabias* a *Marie* slouží jako médium. Rituály se provádí v poutních kaplích, kostelech nebo na jejich dvorech, na hřibově nebo u hrobky posledního zemřelého. Pokud se rituál nedá vykonat ani na jednom z těchto míst, vytvoří si vlastní a to tak, že namalují nožem kruh do země a v něm kříž. Je to stejný ochranný prvek, který uvidíme popsáný níže, v kapitole pojednávající o *La Campaňi*.

Rituály probíhají za noci, v tichu, a odříkávají se z paměti. Na místo, kde se rituál odehrává, se přichází po jedné cestě a odcházet se musí po jiné. Cesta nesmí být stejná, protože rituál je vysoce separátní a hlídaná záležitost. Všechno, co se kolem něj odehrává, má své zákonitosti a symboliku.²⁰

S postavou, která by se dala označit za *sabii*, se potkáme v povídce *La Santa de Karnar*. Stejně tak jako s odkazem na čarodějnictví, *La Compañu* a další duchy.

3.3.5. Přízraky, strašidla, duchové

Další pověry se týkají duchů, přízraků a různých zjevení, která jsou nejčastěji spjata s dušemi mrtvých. Zemřelí se o půlnoci probouzejí, vsávají z hrobů, hlídají hřbitovy a kostely. Jejich přítomnost v podobě zvuků připomínajících bolestné nářky a skřípání řetězů nebo zjevení ve snech živých lidí je předzvěstí nadcházejícího úmrtí

Nejznámějším přízrakem v Galicii je tzv. *La Compañu*. Jedná se pochod duší, které stojí před očištěm. O půlnoci vstanou mrtví a v procesí chodí po cestách. Vepředu jde živý člověk

¹⁹ Tamtéž, s. 93

(“Una bruja me explicó :- el poder que yo tengo no tiene nada que ver con los médicos; yo misma he llevado a mis niños a los médicos cuando han estado enfermos... Si yo curara todas las enfermedades no llevaría a mis hijos al médico. No entienden que lo mío nada tiene que ver con ellos. Otra afirmaba con seguridad: - eu cousas de... medicinas no las entendo, e ellos (los médicos) as mías tampouco. La bendición es de Dios e as cousas que fa él (el médico) son estudiadas.”)

²⁰ Tamtéž, s. 115

nesoucí kříž a kotlík se svěcenou vodou a za žádných okolností se nesmí ohlédnout. Takto chodí celou noc a na druhý den si nic nepamatuje. Člověk, který je stížený tímto trestem, přes noc viditelně ztrácí na váze, nemůže klidně spát, strádá a horší se mu zdraví. To je způsobeno tím, že duše z procesí z něho vysávají energii, dokud neumře. Od svého břímě se může osvobodit tak, že potká další osobu a odevzdá jí kříž a kotlík ještě dřív, než se stihne ubránit. Občas se v procesí objeví zvíře, například koza, a jako poslední jde kulhavý nebo jednohý člověk.

Každá duše nese neviditelné světlo, které člověk rozpozná díky vůni pálícího se vosku. I samotný průvod je neviditelný. Poznává se pouze díky zvedajícímu se prachu na cestě, kudy kráčí a cítit je krom vosku i mrtvolný závan, které procesí vydává. Cesta končí u dveří domu toho, jehož smrt oznamují.

Pokud někdo potká *La Compañu*, může se ubránit tak, že si lehne obličejem k zemi a předstírá mrtvého. Procesí ho přejde a nevšimne si ho. Jestliže si ho všimnou a vedoucí procesí se bude snažit předat mu svůj kříž, člověk musí odpovědět slovy „Kříž už mám,“ nebo namalovat kolem sebe kruh a v něm kříž, čímž se vytvoří prostor, ve kterém je člověk nenapadnutelný. Může také zkřížit ruce a dovolávat se jména Kristova. Proti *La Compañe* pomůže i škapulíř obsahující tykadla brouků a česnek. Pokud je procesí vidět z dálky, stačí uhnout z cesty, po které směřuje.

Kromě přízraků jako je *La Compañu* se věří i na duchy. Občas se nazývají *xas*, objevují se v mlýnicích nebo stájích, kradou plodiny a dojí krávy. Příkladem může být Canouro, duch, kterého lze spatřit na polích, v lesích a ve vodě. Tato nadpozemská noční bytost, zrozenec blouznění a strachu, škodí člověku jak duševně tak materiálně, vkrádá se mu do snů a způsobuje mu odporné představy, které brání spánku.²¹ Dokáží zapříčinit pocity úzkosti nebo bankrot.

Potkat se můžeme i s vílami, které se ukrývají v potocích, řekách a lesích. Místní lidé věří také na poklady, uschované v ruinách keltských staveb (*castros*).

²¹ Rodríguez González, Eladio. *Diccionario enciclopédico gallego castellano*. [Repr.]. Vigo: Ed. Galaxia, 2001, s. 469

4. EMILIA PARDO BAZÁN

4.1. Život a dílo

Narodila se 16.9 roku 1851 v galicijské A Coruñi jako jediná dcera Josého Parda Bazána y Mosquery a doňi Amalie de la Rúa Figueroy y Somozy. Zemřela v roce 1921 ve věku sedmdesáti let. Je pokládána za nejlepší španělskou spisovatelku 19. století zejména pro své romány. Krom nich napsala řadu povídek, cestopisů, divadelních her, poezie a nespočet novinářských textů, díky nimž byla neustále v povědomí čtenářské veřejnosti. Svým dílem a také svým životem dokázala, že ženy mají ve společnosti stejné místo a jsou stejně schopné jako muži, aniž by se musely vzdát své ženskosti.

Pocházela z urozené a zámožné rodiny, byla samouk, velice nadané a zvědavé dítě, které své sklony k literatuře projevilo již v devíti letech, kdy napsala báseň s tematikou války v Africe (*Guerra de África*, 1859). První povídku *Manželství 19. století* (*Un matrimonio del siglo XIX*) napsala v patnácti letech. Milníkem se pro Pardo Bazán stal rok 1868. Tehdy, ve svých šestnácti letech, byla provdána za studenta práv Josého Quirogu a události toho roku okomentovala následovně: „V mém životě se odehrály tři významné události po sobě: oblékla jsem dospělé šaty, vdala se a začala slavná revoluce v roce 1868.“²²

²² Pardo Bazán, Emilia a edición y notas de Montserrat Ribao Pereira Estudio Preiminar. *Teatro completo*. Tres Cantos, Madrid: Akal, s.8

“Tres acontecimientos importantes en mi vida se siguieron muy de cerca: me vestí de largo, me casé y estalló la Revolución de septiembre de 1868”

Vyrůstala v době, kdy do Galicie dorazil myšlenkový proud pozitivismus, a kdy se začaly zpochybňovat zavedené pořádky a staré myšlenky. Zájem o přírodní vědy převážil víru a náboženství, do Španělska se dostala průmyslová revoluce a s ní spojený obchod a stavba silnic, které propojovaly důležitá města. Krátce po té, co začala psát svá první díla, pronikl do španělské literatury naturalismus, původně francouzský literární směr.

Díky svým cestám po Evropě, zejména pak Francii, Anglii, Itálii a Rakousku, se seznámila s místní literaturou, hlavně pak s francouzským románem. Přátelila se s předními španělskými autory té doby, jako byl Pereda, Galdós, Alarcón či Valera.

Její románová tvorba je velmi bohatá, během třiceti let napsala řadu významných děl, které se řadí do realisticko-naturalistické literatury. Realismus se v uměleckém ztvárnění vyznačuje co nejrealističtějším zachycením skutečnosti, které vychází z pravdivého zobrazení lidské osobnosti. Je to snaha o opravdové poznání a zobrazení objektivní a neidealizované skutečnosti. Naturalismus se formoval v šedesátých až osmdesátých letech 19. století ve Francii a od realismu se liší ještě větší touhou o zachycení věrnější a vystižení životní skutečnosti, převážně té negativní. Vycházel z filozofie pozitivismu a ze soudobých přírodovědných poznatků. Přinesl nová témata, jako například prostředí společenské spodiny. Naturalismus je postavený na teorii dědičnosti a determinaci prostředím. Věří, že člověk je omezen svou biologickou podstatou a je zobrazen jako výsledek vlivu prostředí a dědičnosti.

Ačkoli Pardo Bazán znala díla velkých realisticko-naturalistických autorů a sama je řazena do této tvorby, její povídky nejsou tak kruté, jak by se u naturalismu předpokládalo. Daleko více se s touto metodou můžeme setkat v jejích románech a esejích, které byly ovlivněny i darwinismem. Krom vlivu realismu a naturalismu můžeme v textech pozorovat i kostumbrismus. Jde o španělský umělecký směr, jehož název je odvozený od slova *costumbre* zvyk. Jsou to žánrové obrazy odrážející lidi daného místa. Nejedná se o styl pouze literární, ale také výtvarný. Kostumbrismus se začal objevovat v 18. století v období romantismu a pokračoval i do století 19., tedy do období realismu a naturalismu, kdy kritika a popisy chování a zvyků lidí tvoří hlavní část této tvorby, ale můžeme na se s ním potkat i v pozdějších dílech.

Na rozdíl od realismu, se kterým je pevně spjat, neprovádí žádnou analýzu. Jedná se o statický text bez zamyšlení se nad skutečností, kterou popisuje. Součástí žánrových obrazů není ani rozbor, analýza či kritika, naopak převládá popis. Termín žánrové obrazy se používá jak v literatuře, tak i v malířství a dalších uměleckých odvětvích.

V roce 1881 Emilie Pardo Bazán vydává román *Cesta Milenců (Un viaje de novios)* a později téhož roku román *Uhelný kámen (La tribuna)*. O dva roky později píše esej nazvanou *Palčivá otázka (La cuestión palpitante)*, ve které vykládá doktrínu naturalistů. Se svým dílem vzbuzuje značnou polemiku. V roce 1886 vydává román *Na ullojském statku (Los pazos de Ulloa)*, kde popisuje rozkládající se galicijskou společnost a úpadek společenské třídy. V knize můžeme pozorovat proměnu člověka ve zvíře, typický prvek naturalizmu. Román má i druhou část s názvem *Matka Příroda (La madre Naturaleza)*, ve které se řeší otázka vinny a svobodné vůle. K dalším významným románům této autorky se řadí *Sluneční svit (Insolación)* a *Stesk (Morriña)* z roku 1889, *Zkouška (La prueba)* a *Křesťanka (Una cristiana)* z roku 1890, *Paměti jednoho samotáře (Memorias de un solterón)*, 1891, *Paní Milagros (Doña Milagros)* 1894, *Chiméra (La Quimera)*, 1905 a *Černá siréna (La sirena negra)*, 1908.

Jak už bylo zmíněno výše, Pardo Bazán byla velmi aktivní novinářka a spolupracovala s různými periodiky a časopisy, jako byl *El Imparcial*, *ABC*, *Blanco y negro*, *La ilustración Española y Americana*, *La Esfera*, *La Ilustración artística*, *La España Moderna* a také vydávala svůj vlastní časopis *Nové kritické divadlo (Nuevo teatro Crítico)*, který se věnoval literární kritice a kde také publikovala některé své povídky.²³

Od roku 1908 užívá označení komtesa Pardo Bazán, které ji udělil Alfons XIII. na počest jejího přínosu literatuře. Od roku 1910 byla poradkyní pro veřejné školství. O čtyři roky později ji byl udělen řád la Banda de la Orden de María Luisa, a od papeže Benedikta XV. obdržela kříž *Pro Ecclesia et Pontifice*. Roku 1916 ji ministr školství jmenoval profesorkou současné literatury na Universidad Central.

4.1.1. Feminismus

S Emilií Pardo Bazán je neodmyslitelně spjatý i feminismus, boj za rovnost žen a jejich uznání ve světě ryze mužském, jakým v té době bylo Španělsko. Byla to snaha poukázat na stejné intelektuální možnosti a předpoklady obou pohlaví. Při četných cestách do Francie se potkávala s feministickými kruhy, které se podobaly anglickému hnutí sufražetek, zajímala se o americkou podobu tohoto hnutí a porovnávala ji se situací žen ve Španělsku. V časopise *La España Moderna* publikovala několik článků týkajících se „španělské ženy“. Základní idea by se dala charakterizovat takto: „Žena je tím, čím muž chce, aby byla ... Obětí chatrného

²³ Pardo Bazán, Emilia. *Las setas y otros cuentos*. Madrid: Mondadori España, 1988, Prolog Carmen Bravo-Villasante

vzdělání a podřízená trvajícím omezením, daleko od možného rozvoje, trpěla regresí, převážně na začátku 18. století, kdy ztratila své ideje, bez možnosti nahradit je novými.“²⁴

Podle ní, jedinou ženou, schopnou uchovat národní charakter, je vesničanka. Vyzdvihuje její originalitu, spontánnost a hlavně pracovitost. Vidí rozdíly mezi vesničankou, jejíž nejlepší příklad nachází v Galicijkách a dělníci nebo továrníci z Katalánska, symbolem nové ženy z moderní společnosti. Na opačném pólu stály aristokratické dívky, vychovávané zahraničními učiteli a inspirované anglickými a francouzskými romantickými díly, díky kterým se jakoby vymanily z okolního dění a svým způsobem života nezapadly ani do jedné výše zmíněné skupiny. I když z této společenské vrstvy sama pocházela, nijak jí to nebránilo v následné kritice, kterou Pardo Bazán směřovala převážně na zahálku a povrchnost těchto lidí.

Nejtvrďší kritikou ale mířila na ženu ze střední třídy. Vytýkala jí nedostatek originality a spontánnosti, přesně to, co ji fascinovalo na venkovských ženách a naopak nadbytek lenosti, nezájem o kulturu, podprůměrnost, strojenost, směšnost, absurdní napodobování aristokracie, neustálé výmluvy typu „chci, ale nemůžu“, omezenost a nedostatek síly. Všechny tyto vlastnosti střední třídy jen podporovaly situaci, ve které se ženy nacházely. Hnusil se jí přístup žen, které žily pohodlně v patriarchálních domácnostech, poslušně přijímaly svůj úděl a zoufale čekaly na manžela, který by jim snad pomohl zlepšit jejich situaci. Tuto žalostnou realitu španělských žen zachycuje ve svém díle, které se tak stává svědectvím poklesu střední třídy.

Největší problém nalézala ve výchově a vzdělání dívek, které byly vedeny a vychovávané hlavně pro dobrý sňatek. Vzdělávací systém, ve kterém se nedozvěděly celou pravdu, ve kterém se zamezovalo vědomosti prohloubit, vedl k jedinému výsledku. Ženu omezuje, zašlapuje a zmenšuje, brání jí v psychickém a duševním růstu a udržuje ji ve věčném dětství. Není pak schopná přistupovat k životu zodpovědně, kriticky ani se popřípadě

²⁴ Parades Nuñez, Juan. El feminismo de Emilia Pardo Bazán [online]. Consejo Superior de Investigaciones Científicas Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc) [cit. 2016-02-30]. Dostupné z: <http://estudiosgallegos.revistas.csic.es/index.php/estudiosgallegos> (“La mujer es lo que el hombre ha querido que sea... Víctima de una precaria educación y sometida a continuas limitaciones, lejos de marchar acorde con el progreso, la mujer ha sufrido una involución, especialmente a partir del siglo XVIII, que le ha hecho perder sus ideales, sin poder reemplazarlos por otros nuevos.... “)

vzepřít rozhodnutí jejího okolí. Stává se nástrojem rodičů, jejichž cílem je zajistit jí odpovídajícího manžela, který udrží společenské postavení jak manželky, tak i celé její rodiny. Pardo Bazán usilovala o zrovnoprávnění žen i mužů, nikoli však o povýšení žen nad muže. Chtěla, aby přestaly existovat odlišné stupnice, podle kterých se jinak hodnotily ženy a jinak muži, což bylo v dané době naprosto přirozené. Mužům tedy vytýkala přístup k ženám a k jejich špatné výchově a přípravě na manželství a ženám zase neschopnost postavit se realitě a chybějící snahu to změnit. V roce 1892 na pedagogické konferenci v Madridu představila svůj názor na potřebu reformy školství, protože podle jejích představ, svobodu ženám může zajistit pouze ucelené a plnohodnotné vzdělání.

Na konferenci se vedla diskuze o tom, zdali má žena právo na takové vzdělání, které by jí umožnilo angažovat se ve všech profesích. Výsledek byl následující: 260 hlasů pro, 293 proti a 89 zdržení. Vezmeme-li v potaz, že toto smýšlení je průkopnické, je poměr hlasů pro a proti v celku vyrovnaný. Zarážející se ale může zdát 89 lidí, kteří se zdrželi hlasování. Celkem jedna sedmina přítomných neměla na tuto otázku vyhraněný názor, a při tom se jedná o otázku tak zásadní. Pro nastínění tehdejší situace ve Španělsku se hodí podotknout, že první studentka se na Filozofické Fakultě v Madridu zapsala v roce 1891 díky výjimečnému povolení úřadů. Od roku 1910 se ženy mohly zapsat na universitní studia bez potíží. Největším přínosem Pardo Bazán ve vzdělávací kampani bylo vydávání *Biblioteca de la mujer*, kam zakomponovala tak význačné práce jako *La esclavitud femenina* od Stuarta Milla a *La mujer ante el socialismo* od Augusta Bebelu.

4.2. Povídková tvorba

Ve své době byla nejproduktivnější španělskou spisovatelkou povídek, které vynikají tematickou diverzitou. Psala povídky tragické, milostné, duchovní i světské, dramatické, národní, fantastické, regionální a symbolické. Sborníky svých povídek vydává pod názvy *Příběhy a povídky z Galicie*, 1888 (*Historias y cuentos de Galicia*), *Povídky z Marinedy* (*Cuentos de Marineda*, pozn. Marineda je literární jméno pro A Coruňu, rodné město autorky), a *Dramatické povídky*, 1892 (*Cuentos dramáticos*), *Nové povídky*, 1894 (*Cuentos nuevos*), *Povídky svatosvětské*, 1896 (*Cuentos sacroprofanos*), *Povídky z vlasti*, 1898 (*Cuentos de la patria*), *Tragické povídky*, 1912 (*Cuentos trágicos*) a *Další povídky* (*Otros cuentos*).

Literární styl povídek je charakteristický svou dynamičností a bohatou lexikální zásobou. Používá slova jak archaická, tak moderní, živá, hravá a vyniká výřečností. Žurnalista Ángel Guerra v jedné ze svých recenzí píše o povídkách Pardo Bazán toto:

Jsou tragické, jako Maupassantovy, psychologické, jako od Bourgeta, naturalisticky násilné, jako od Capuana nebo Vergy, s filozofickými vsuvkami, jako od Sudermanna, přetékají hořkou ironií jako od Čechova, evokují historické vzpomínky, jako od Von Heidenstama, nebo s příchutí legend, jako od Prevosta, nebo s nesmírou poetičností, jako od D'Annunziho, se zvláštním exotismem, jako od Roberta Hichense nebo Lafcadiho Hearn.²⁵

Z výčtu autorů, ke kterým Ángel Guerra přirovnal povídky Pardo Bazán je zřetelné, jak rozsáhlou škálou autorka disponuje. Ačkoli se inspirovala v dílech významných autorů, její povídky jsou čistě autorskou tvorbou.

4.2.1. Co je to povídka

Na otázku, co je to povídka, jaký je to literární žánr a jaká jsou její kritéria se snaží literární vědci a kritici odpovědět již od doby E. A. Poea, který se jako jeden z prvních začal zamýšlet nad teorií povídky a jeho závěrem bylo, „že povídka musí směřovat k jednomu stanovenému účinku, musí přísně vyloučit vše, co neprospívá tomuto účinku a výslednému čtenářskému dojmu celistvosti. Příběh musí podle něj být krátký, ale ne natolik, aby bylo omezováno jeho působení na čtenáře.“²⁶ Tyto Poeovy závěry byly dlouhou dobu přijímány, ale postupem času se povídka začala vyvíjet a nespádala vždy do tohoto vymezení. Dušan Karpatský definoval povídku v *Labyrintu literatury* těmito slovy:

Povídka představuje pojem dost široký a literární žánr značně rozmanitý. Obecně řečeno, je to kratší prozaický útvar s jednoduchou fabulí. Přestože její kořeny sahají do dávných dob vypravěčské ústní tradice, za dobu vzniku povídky jako žánru považujeme až počátek 19. století (doba romantizmu). V jejím rámci se vyvinuly různé formy, jako třeba arabeska,

²⁵ Prolog Carmen Bravo-Villasante, Cit.d. str. 9-10

(“Los hay trágicos, como los de Maupassant; psicólogos como los de Bourget; de un naturalismo violento como los de Capuana o Verga; con respuntos filosóficos como los de Sudermann; rebosando una amarga ironía como los de Tchekhov; de evocación histórica como los de Von Heidenstam; o con aromas de leyenda como los de Prevost, o de una gran intensidad poética como los de D'Annunzio; de un raro exotismo como los de Robert Hichens o Lafcadio Hearn.”)

²⁶ Pilař, Martin. *Pokus o žánrové vymezení povídky*. FF Ostravské univerzity, Sfinga, 1994

humoreska, romaneto apod. Podobně jako román si libuje v popisu, nepohrdne ani epizodou a má jasně vybudovaný syžet, od románu se však liší jednak délkou (ačkoli i povídky mohou být dost dlouhé), jednak pojetím hrdiny: v románě se hrdina vyvíjí, proměňuje, kdežto charakter povídkového hrdiny bývá ustálený. Podle toho, odkud povídka čerpá své téma, rozlišujeme povídku historickou, venkovskou či městskou, přírodní aj.²⁷

Podle Aleny Hájkové, kterou cituje Martin Pilař ve svém Pokusu o žánrové vymezení povídky, se „v povídce nedá fixlovat; žurnalistická macha, pozérství, kouzlení se slovíčky se tu odhalí dřív než v kterémkoli jiném prozaickém textu.“²⁸

Názorů a definic povídky je nespočet, některé ji dokáží popsat velmi podrobně, ale následně je takový popis shozen novým pohledem. Literární vědci a kritici se více méně shodují v tom, že povídka je malého až středního rozsahu. Následné rysy se již liší. Britský teoretik Sean O’Faolain dospěl k závěru, že „základní vlastnosti dobré povídky nejsou definovatelné a že hovořit o její stavbě je ztrátou času.“²⁹ Jediné, na čem se tento kritik shodne s názory ostatních, je již zmíněný malý rozsah povídky, ale jinak povídka podle jeho mínění postrádá nějakou zvláštní formu.

Jak sama Pardo Bazán tvrdí, povídka je podžánr, o kterém málokdy kritici rozmýšlí, ale ne všichni velcí romanopisci jsou schopní povídku mistrně napsat.³⁰ To co dělá z povídky povídku, je intenzita, která dokáže zachytit ten pravý moment. Je to koncentrace prožitku a vjemů na co nejmenší ploše textu, který vyvrcholí jasnou pointou.

Realisticko-naturalistická povídka navíc obsahuje morální ponaučení nebo přinejmenším odráží morální či nemorální chování společnosti s důrazem na lidové zvyky a každodenní život.

4.2.2. Povídky z Galicie

Velkou část povídek věnuje autorka své rodné Galicii. Více než stovka textů se zabývá různými aspekty tohoto prostředí. Dalo by se i říci, že se jedná o zdokumentování života v Galicii na přelomu 19. a 20. století, popis zvyků, tradic, obyčejů, starostí i radostí, víry a

²⁷ Karpatský, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008, 541, [57] s. Albatros In.

²⁸ Pilař, Martin. Cit.d. Kap. I, odd.2.

²⁹ Tamtéž, s. 5.

³⁰ Osborne, Robert E.; Emilia Pardo Bazán. *Su vida y sus obras*. México, 1964. Pá. 93.

(“El cuento será, si se quiere, un subgénero, del cual apenas tratan los críticos; pero no todos los grandes novelistas son capaces de formar con maestría un cuento.”)

přesvědčení a tato témata jsou zasazena do nejtýpčtějšího prostředí Galicie, tedy do venkovské zemědělské společnosti a do okolí a života spjatého s mořem. Sbíрка *Cuentos de Galicia* je proto příznačně rozdělena na dvě velké kapitoly *Cuentos rurales* (Venkovské povídky) a *Cuentos de Marineda* (Námořní povídky).

Pardo Bazán ve svých povídkách z Galicie bezpochyby folklorní prvky používá. Dělá to ovšem nenásilně a nenuceně. Jsou v nich zakomponovány jako každá jiná součást textu. Řekněme, že spíše na folklorním pozadí, které ve svých povídkách vytváří, rozvíjí jednotlivé příběhy. Zdá se tedy, že těží z dobré znalosti tohoto území, přírody, lidí a jejich charakteru, jako i zvyků, způsobu života a kultury, které pomáhají dotvořit kompletní obraz. Pokud ale povídky čteme a soustředíme se na výskyt právě těchto folklorních prvků, můžeme bez pochyby říci, že jsou jimi povídky protkané. Ich forma, se kterou se setkáme např. v povídce *La santa de Karnar*, aktualizuje a oživuje děj. Využita je ale i ech forma, kterou uvidíme v povídce *Las setas*.

5. ROZBOR POVÍDEK A APLIKACE POZNATKŮ Z TEORETICKÉ ČÁSTI

V této části práce jsou rozebrány vybrané povídky, na kterých se pokusím demonstrovat folklorní prvky. Během četby jsem narazila na tři hlavní okruhy, kterými se budu v rozboru zabývat. Za prvé to budou samotné **postavy**, jejichž prostřednictvím autorka zobrazuje různé charaktery obyvatelstva Galicie, typické profese a způsob života místních lidí. Budou to např. rybář statkář, venkovský doktor nebo hostinská. Vyjdeme-li z úvahy, že folklorní znamená lidové, je na místě takové lidi popsat.

Za druhé to bude **prostředí**, převážně pak **příroda a moře**, které do dané krajiny naprosto neodmyslitelně patří. Ačkoli dlouhé a podrobné popisy krajiny nejsou pro povídkovou tvorbu nijak charakteristické, Pardo Bazán dovedla začlenit popisy přírody do svých povídek tak, aby nijak nenarušily kontinuitu děje, ale aby přesto měl čtenář před očima jasný obrázek krajiny, ve které se daná scéna odehrává.

Jak už bylo zmíněno výše, pro Galicii a převážně tedy pro její obyvatelé je příroda velmi významnou součástí života. Témata týkající se moře, hor a některých symbolických míst se objevují i v tradičních galicijských písních.

Za třetí se v povídkách vyskytují **pověry**. Těm byla věnována teoretická kapitola, kde byl vysvětlen jejich význam. Cílem v praktické části bude takové pověry nalézt v textech a vysvětlit jejich význam v kontextu.

5.1. Las setas – Houby

Povídka Las Setas pojednává o skupině přátel z Madridu, kteří se rozhodnout vyjet na pár dní do Galicie a užít si klidu, přírody a dobrého jídla. Během hry na schovávanou, kterou hrají dámy Clara, Lucía a Estrella s jediným svobodným pánem ze skupiny Manolem Chavetou, se jejich manželé rozhodnou nasbírat houby, které rostou nedaleko a které samozvaný znalec Antonio označil za jedlé. Když je donesou majitelce hostince, kde se ubytovali, a požádají ji, aby houby usmažila k večeři, zděšeně je varuje, aby to nejedli. Jejich rozhodnutí komentuje následovně:

„Smažit takový svinstvo, jedovanou věc, když je moře plné tak dobrých ryb a na zemi je tolik chutných vajec a tlustých slepic!“ Zrovna ten večer měla pro své hosty nachystanou chutnou večeři: mořský jazyk v omáčce, kuřata s hráškem a marinovaná vepřová žebírka. „Zahod'te tu nechutnost, jestli nechcete ohavně zemřít.“

¡Freír ella porquería semejante, una cosa de veneno, habiendo en el mar tanto rico pescado, y en la tierra tan sabrosos huevos y tan gordas gallinas! Precisamente aquella noche les tenía ella a los señoritos una cena de rechupete: lenguados en salsa, Pollos con «chicharos» y costillas de cerdo en adobo. ¡Que tirasen al polvero esa indecencia, si no querían morir de mala muerte! (Str. 16)

Hosté však neposlechli její rady a houby si usmažili sami. Nejprve se nikdo neodvažoval je okusit, ale jakmile začal Manolo ochutnávat, hned se do nich pustili i ostatní. Všichni se nicméně otrávil a prožili noc plnou bolesti, zvracení a křečí, potáceli se po chodbách hostince a hledali pomoc, což místní obyvatelé komentovali velmi laxně a ironicky slovy:

„Co se děje?“

„Hoří snad dům?“

„Ne, to jsou ti z Madridu, dneska se ožrali víc než obvykle“ – odpověděli místní lázeňští.

- ¿Qué pasa?

- ¿Arde la casa?

- No; esos de Madrid, que se han ajumado hoy más que otras veces -decían los bañistas locales.

(Str. 18)

Následně přivolaný doktor jim ulevil éterem a výtažkem z tymiánu a hlavěnky dávivé. Manolo se kvapně vrátil do Madridu a zbylé páry se rozhodly, že už nikdy nebudou svačit v lesích. V této povídce můžeme pozorovat i popis krajiny, umně zakomponované do děje.

Rozmazané oděvy mužů mizely pod růžovým, modrým a granátově červeným perkálem žen, a slaměné klobouky a široké slunečníky byly jako obrovské květiny, otevřené nad zeleným, živým a svěžím galicijským venkovem.

Los trajes borroros de los hombres desaparecían bajo los de percal rosa, azul y granate de las mujeres, y las pamelas de paja y las amplias sombrillas eran otros tantos cálices de gigantesca flor, abiertos sobre el verde gayo y frescachón del campo galaico. (str. 15)

Ve scéně, kdy si užívají klidu krajiny, sedí ve stínu kaštanu. O kaštanu, stejně jako o ořešáku, platí, že přináší neštěstí. Přátelé se přiotráví jedovatými houbami nasbíranými v lese. Tato scéna by se tedy dala interpretovat i tak, že stín kaštanu přinášejícího neštěstí napomohl osudu, který tyto lidi potkal. Tedy, že přinesl neštěstí v podobě otravy houbami, které byly nasbírané v jeho blízkosti. „Všichni se sešli u kmene kaštanu, který jim na svačinu poskytoval příjemný stín.“ (Bajáronse los expedicionarios al pie del castañar, que les ofrecía, para su merienda, regalada sombra.) (str. 15)

V povídce je obsažena pověra, která se vztahuje ke kouzelné a zároveň negativní síle tohoto stromu. Co se týče postav, střetávají se tu dva světy. Svět místních obyvatel, znalých zvyklostí a krajiny, kteří svým klidným až flegmatickým přístupem reagovali na otravu návštěvníků. Ti reprezentují druhý svět, přicházející z vnitrozemí, svět neznalý tohoto prostředí, ale ovlivněný módou. Protože nebyli místní, neznali pověru o stínu ořešáku a jeho dopadu. Povídka tak vyznívá jako výstraha. Prototypická postava je majitelka hostince, kde jsou Madridané ubytováni, která dbá o dobré pohoštění pro své hosty a dokáže čerpat z místních zaručených plodin a darů moře.

Povídka dodržuje jednotu místa, času a děje, je malého rozsahu a přímočaře směřuje k předem stanovenému účinku, což je v tomto případě varování a poučení. Žádná postava zde však není natolik dominantní, aby se dala označit za hlavní. Vyvrcholení povídky nastává v okamžiku, kdy se otrávení lidé uzdraví. Povídka je vyprávěná chronologicky, nejsou v ní zakomponované žádné další příběhy. Objevují se popisy krajiny. Důvodem využití této pověry je snaha o zachycení její existence, jinými slovy se jedná o dokumentaci typu pověry. Zároveň v textu poukazuje na důležitost znalosti místních poměrů, protože ty mohou mít dopad na kohokoli, nikoli pouze na pověřivé lidi.

5.2. La santa de Karnar - Svatá z Karnaru

Povídka La santa de Karnar vypráví příběh o setkání mladé nemocné slečny, které rodinný přítel doporučil, aby se jela uzdravit na venkov, se starou slepou stařenou, která by se dala označit za archetyp galicijské venkovské staré ženy.

Byla to stařena, která by mohla stát modelem sochaři pro své energické rysy v obličeji, které se zdály být vytesané ze žuly. Za večerního posezení v kuchyni mluvila málo, ale vždy důstojně a s jakoby prorockým tónem

Era una vieja que podía servir de modelo a un escultor por la energía de sus facciones, al parecer cortadas en granito... De noche, en la tertulia de la cocina, hablaba poco, y siempre con gravedad y tono semiprofético. (str. 46)

Znalkyně všech pověr a příběhů o čarodějnicích, duších z jiného světa, nadpřirozených sil nebo *Santa Compañi*.

Mluvily o nadpřirozených věcech a zázracích. A mezi mnohými otázkami o skřítcích, čarodějnicích, duších z jiného světa nebo o companě, padlo také následující: Paní Marie, kdo je svatá z Karnaru, ke které se modlíte, když dokončíte růženec? Nějaké vyobrazení? Protože, pokud vím, je Karnar nedaleko, a bude tam mít asi kostel se svými obrazy.

Hablaron de cosas sobrenaturales y de milagros. Y entre varias preguntas relativas a trasnos, brujas, almas del otro mundo y huestes o compañas, salió también la que sigue: - Señora María, ¿qué Santa es esa de Karnar a quien usted reza al concluir el Rosario? ¿Es alguna imagen? Porque Karnar creo que dista poco de aquí, y tendrá su iglesia, con sus efigies. (str. 47)

Matce nemocné dívky vypráví příběh o La Santa de Karnar, které má moc uzdravovat lidi i zvířata. Žije pouze z požívání hostie a stařena ani v nejmenším nepochybuje o tom, že se dívka nemůže uzdravit bez pomoci Boha a zázraku La Santy de Karnar. Nevěří v pomoc doktorů. „Zdraví dává Bůh na nebesích. Bez Boha jsou lékaři...“ La salud la da Dios del cielo. Sin Dios del cielo, los médicos son... (str.48) Matka se rozhodne, že Karnar navštíví. Stařena se vydá s nimi navzdory chatrnému zdraví a nelehké cestě, chce za každou cenu vidět onen zázrak.

Když dorazí do kláštera, kde matka chce, aby se její dcera vyzpovídala, ale ta odmítá, protože svou zpověď chce svěřit pouze knězi v Campostele. V noci ji stařena odvede do temné nehostinné místnosti osvětlené svíčkou, kde se shledá s La Santou de Karnar. V knize je popsána takto:

Ve skromné posteli, ačkoli na lepší než jsou hrubá lůžka vesničanů, na dvou bílých plátěných polštářích, jsem viděla hlavu, lidské tělo, které nemohu popsat jinak, než že zopakují větu té stařeny a řeknu, že „vypadala jako živá“. Ve žlutém obličejí jako ze slonoviny, nalepeném na kostech, nehybném, měla výraz extáze. Oči hleděly dovnitř, jako ty u soch od San Bruna; rty se slabě chvěly, jako kdyby se svatá modlila; ruce překřížené a sevřené, potvrzovaly domněnku neustálé modlitby. Její stáří se nedalo odhadnout: pro zářivou průhlednost její kůže, nevypadala ani jako dítě, ani jako stařena, spíše jako zjevení, v celé síle toho slova: zjevení z jiného světa.

En una cama humilde, pero muy superior a los toscos «leitos» de los aldeanos, sobre el fondo de dos almohadas de blanco lienzo, vi una cabeza, un rostro humano, que no puedo describir sino repitiendo una frase de la ciega, y diciendo que era «una imagen de carne». El semblante, amarillento como el marfil, adherido a los huesos, inmóvil, expresaba una especie de éxtasis. Los ojos miraban hacia adentro, como miran los de las esculturas de San Bruno; los labios se estremecían débilmente, cual si la santa rezase; las manos, cruzadas y enclavijadas, confirmaban la hipótesis de perpetua oración. No se adivinaba la edad de la santa: por la transparente diafanidad de la piel, ni parecía niña ni vieja, sino una visión, en toda la fuerza de la palabra: una visión del mundo sobrenatural. (str. 53)

Následně je popsán jakýsi rituál, díky němuž se nemocná dívka uzdraví.

Nějaký vesničan s vesničankou ve středním věku, kteří bděli u lůžka, mi tiše podali svíčku, kterou zrovna zapálili. Vzala sem si ji také tiše a vesničanka se přiblížila k lůžku, pokřížovala se, zvedla šaty, podkryla deku a mé vyděšené zornice pozorovaly ženu, která se živila jen hostií...

Un aldeano y una aldeana de edad madura que velaban junto al lecho, me alargaron entonces silenciosamente un cirio que acababan de encender. Los tomé con igual silencio, y la aldeana, acercándose al lecho y persignándose, alzó la ropa, entreabrió unos paños, y mis horrorizadas pupilas contemplaron el cuerpo de la mujer que sólo se alimentaba con la Hostia...(str.53-54)

Řekla jsem tělo! Měla jsem říct kostra! Smrt, kterou malují na mystické obrazy, má stejné paže, pouze kosti; lezla z ní žebra, stehna, jen zřetelné kosti... dnes vidím to samé co tenkrát a chápu, že La Santa de Karnar... byla krásná. Opakuji, překrásná... až vzbuzovala šílené přání, neskutečné, políbit ji, přitisknout rty na její ubohé, suché tělo, kam vstupovala jedine svátost oltářní...

¡He dicho cuerpo! ¡Esqueleto debí decir! La Muerte que pintan en los cuadros místicos tiene esos mismos brazos, de huesos sólo; ese esternón en que se cuenta perfectamente el costillaje, esos muslos donde se pronuncia la caña del fémur... hoy veo lo mismo que vi entonces, y comprendo que la santa de Karnar..., «estaba hermosa». Lo repito, muy hermosa... hasta infundir un deseo loco, ardentísimo, de «besarla», de dejarlos labios adheridos a su pobre cuerpo desecado, donde solo entraba la Eucaristía...(str. 54)

Poté, co tak dívka učinila, se stal očekávaný zázrak a uzdravila se.

„Byla jsem k ničemu. A najednou (nemyslete si, že to byl přelud, že to bylo pomatení...) najednou jsem v sobě cítila život, sílu, popud, jakousi pružinu, co mě vymrštila ze země. Plná života a nadšení jsem se vzpřímila, zkrřížila ruce, zvedla oči k nebi a šla přímo ke světicí, na jejíž čelo z vysušené slonoviny jsem toužebně přisála ústa ...“

Yo no servía para nada. Pues de repente (no crea usted que fue ilusión, que fue desvarío...), de repente siento en mí un vigor, una fuerza, un impulso, un resorte que me alzaba del suelo. Y llena de viveza y de júbilo me incorporo, cruzo las manos, alzo los ojos al cielo, y voy derecha a la santa, sobre cuya frente, de reseco marfil, clavo con avidez la boca... (str. 55)

Když se vrátili zpět domů, doktor dívenky byl silně znepokojen krokem, ke kterému se její matka rozhodla. Společně s arcibiskupem označili La Santu de Karnar za podvodnici a rozhodli se poslat do Karnaru dva doktory a dva teology, osoby vzdělané a uvážlivé, které na ni dohlédnou a zjistí, jak je to doopravdy s tím, že nepotřebuje jíst. V této části je krásný příklad toho, jak na sebe v galicijské společnosti narážely dva rozdílné postoje k nadpřirozenému. Jedni, kteří takovým možnostem naprosto věří a staví je nad schopnosti vědy a ti, kteří naopak přistupují ke světu racionálně a podobné praktiky označují za šarlatánství. Zajímavé je také to, že se se stejným přístupem můžeme setkat i dnes, a nejedná se o ojedinělé případy. Lidé na čarodějnictví věří stále, chodí za zaříkávači a léčiteli a nechávají se jimi uzdravovat. (viz. kapitola 3.3.2. La Sabia- Moudrá)

V této povídce jsme mohli vidět popsany rituál uzdravení a také jsme se setkali s „Moudrou“ v postavě stařeny, tedy s ženou s léčitelstvími schopnostmi, znalkyní folkloru, zaříkávačel a venkovského prostředí. Věří na sílu svatých, dokáže své pacienty s nimi spojit tak, aby se uzdravili. Bylo zde zmíněno čarodějnictví, kouzla, zázraky a také víra ve skřítky, duchy a zjevení. Tato konkrétní povídka je z mých vybraných nejlepším příkladem užití folkloru v beletristickém textu.

Povídku vypráví retrospektivně hlavní postava. Jde o vzpomínání na události, které prožila. V předešlé povídce se nenacházela žádná hlavní či dominantní postava a naopak v této povídce je stěžejních postav hned několik. To svědčí o různorodosti povídek Pardo Bazán, která se nedržel jednoho typu. Naopak platí, co povídka, to originál. Kromě hlavní postavy, nemocné dívky, je další důležitou postavou i stařena, která zde reprezentuje starou tradiční galicijskou společnost a mentalitu, matka, která je díky svým rozhodnutím hybatelem děje, a v neposlední řadě je to i zjevení Santy de Karnar, která prostupuje dějem dvěma způsoby. Buď se stane tématem dialogu postav, nebo do děje sama vstoupí ve scéně, kdy je za ní nemocné děvčátko přivedené. Setkání obou postav je vyvrcholením povídky a nejdramatičtějším místem díky podrobnému a velmi detailnímu popisu zjevu Santy de Karnar a pocitům, které děvčátko při tomto setkání prožívalo.

V povídce jsou zakomponované popisy krajiny, které zde slouží jako přirovnání stavu, v jakém se hlavní postava nacházela:

Jako slábnoucí a neduživé rostliny, co přežívají za nedostatku slunce nebo vzduchu, či obou dvou věcí zároveň, jsem se vyčerpávala vlhkým prostředím Compostely, aniž by napomáhaly vylepšit můj stav...

Como esas plantas que vegetan ahiladas y raquílicas, faltas de sol o de aire, o de las dos cosas a la vez, me consumía en la húmeda atmósfera de Compostela, sin que sirviesen para mejorar mi estado... (str. 41)

Důvodem použití folklorních prvků, které se v této povídce nachází, bylo ilustrovat venkovský přístup k medicíně a nehynoucí představu v pomoc nadpřirozených sil zprostředkovanou čarodějnicí. Kromě toho jsou v povídce zmíněny i rozhovory postav a vyprávění o nadpřirozených jevech, a tento fakt, že si o tom lidé mezi sebou povídali, dokazuje, jak živé téma to pro obyvatele bylo. Šlo o součást života. Zajímavé je, že autorka se k tomuto faktu nijak nevyjadřuje, pouze ho zachytila. Jak je uvedeno v kapitole 2.1.3. o Folk-

Lore Society, zachycování takovýchto prvků bylo hlavní prací, kterou se zabývali. Na této povídce vidíme, jakým způsobem to lze dělat.

5.3. La Camarona - Kreveta

Povídka pojednává o rodině rybářů, do které se narodí dcera, která vyrůstá v daném prostředí a i přes nabídku provdat se a dostat se do vyšší společnosti, zůstane věrná svému původu.

Na svět přišla následovně:

Rybářka, které už nezbyval čas na nic jiného, se uvelebila v písku mezi sardinkami a kraby a na svět přivedla holčičku jako květ, kterou otec omyl ve velké nádrži na vodu a zabalil do kusu staré plachty. Pár dní poté, při křtu novorozence, otec zabrblal: Nebylo potřeba dávat jí sůl, v těle jí má dost.

La pescadora, sin tiempo a más, allí mismo en el arenal, entre sardinas y cangrejos, salió de su apuro, y vino al mundo una niña como una flor, a quien su padre lavó acto continuo en la charca grande, envolviéndola en un cacho de vela vieja. Pocos días después, al cristianar el señor cura a la recién nacida, el padre refunfuñó: „Sal no era menester ponérsela, que bastante tiene en el cuerpo. (str. 21)

Z této ukázky je patrné, jak drsný a naprosto odlišný od městského života byl život rybářů. Holčička vyrůstala v čistě rybářském prostředí, které se stalo jejím domovem, hřištěm i školou.

Holčiččiny hračky byly střenky, stínky a srdcovky, vyhrabané z písku za odlivu. Její nejlepší zábavou bylo, že jí dovolili schoulit se na dno loďky, když vyrážela na lov cípalů nebo vytahovat provaz s návnadami, který chystali na mořské úhoře. Do školy se jí ani nepokoušeli dát, ani by tam nešla, pouze mezi lidmi: do kostela chodila vypomáhat, a protože se rybáři tak často potkávají se smrtí, jsou velmi pobožní, a chápou smrt lépe než rolníci a páni. I když se Camaroniny rodiče modlili kvapně a špatně, věřili správně a holčička by si spíš nechala vydloubnout oko, než aby jí sebrali umaštěný škapulíř Nuestra Señora de la Pastoriza.“

Los juguetes de la niña fueron «navajas», almejas y «berberechos», desenterrados en el arenal cuando se retiraba la marea... su mayor recreo, que le permitiesen agazaparse en el fondo de la lancha cuando salía a la pesca del «Múgil» o a levantar los «palangres» que sujetan al congrio. A la escuela, ni intentaron llevarla, ni ella iría sino entre civiles: a la iglesia si que solía asistir, porque la gente pescadora ve tan a menudo cerca la muerte, que se acuerda mucho de Dios y la siente mejor que los labriegos y que los señores. Si los padres de la Camarona rezaban atropellado y mal, creían bien, y la chiquilla antes se deja quitar un ojo que el escapulario mugriento de Nuestra Señora de la Pastoriza. (str.22)

Podle pověsti je *Nuestra Señora de la Pastoriza* ochránkyní těhotných žen a námořníků. Prý uchránila město A Coruñu před dobytím a zničením nájezdy Angličanů a dodnes se konají poutě na horu La Cruz, kde má svoji svatyni. Vyobrazení Panny Marie z Pastorie bylo nalezeno pod velikým kamenem ve skále, který od té doby nese název Cuna de la Virgen neboli kolébka Madony a poutníci se pod tímto kamenem protahují, aby se zbavili hříchů a nemocí. (Viz. kapitola 3.2.2. Hory a posvátné kameny)

Pardo Bazán připomíná zázrak, který se podle legendy se udál v roce 1589 za anglické invaze pod vedením Drakea. Vojáci odnesli Madonu z kostela a pohodili ji nedaleko pramene řeky zlomenou na dvě části. Jenomže se sama zacelila, což ohromilo vojáky, kteří se dali na útěk a A Coruña tak byla zachráněna před dobytím a vypleněním.

Mezi donátory svatyně byl i kapitán Juan del Río, který ji na konci 17. století nechal přestavět. Z původní madony zbyla jen dřevěná část kostry těla. Álvaro de Torres Taboada zaplatil výlohy na její obnovu, kterou objednal u kameníka José Couto. Tento rodák Ponteaesu pak Pardo Bazán napsal:

Pouze vesničan, bez uměleckého vzdělání, bez znalosti malby, jak se vyučuje na akademii, člověk, který není sečtělý, bez jakéhokoli vztahu ke klasicismu, bez povědomí o modelech a doktrínách by mohl vytesat Naši Paní, která vypadá jako pozůstatek středověku, jako vzpomínka na doby dávno minulé, a která svými hrubými a jednoduchými rysy mluví jazykem víry.³¹

³¹ «Sólo un hombre del pueblo, sin educación artística, sin nociones del dibujo que se enseña en las academias, sin lecturas, sin rastros de clasicismo en su sangre, sin conocimiento de modelos y doctrinas, podría esculpir una Nuestra Señora que parezca despojo de la Edad Media, recuerdo de pasadas edades y que con sus lineamentos ásperos y sencillos hable el lenguaje de la fe». Narradores del misterio. *El milagro de Pastoriza (Santuario y cueva de la Virgen)* [online]. [cit. 2014-11-26]. Dostupné z <http://narradoresdelmisterio.net/el-milagro-de-pastoriza-santuario-y-cueva-de-la-virgen/>

Ve skutečnosti byla Virgen de Pastoriza *moura*. Tento termín se používá ve stejném smyslu jako slovo mrtvý (*muerto*). Jde tedy o bytost, která nepatří mezi živé. Etymologicky toto slovo pochází z keltského slova *mrvos*. Neznamenal ale definitivní konec života, jako znamená nyní pro nás. Smrt byla pouze přechodem z jednoho stavu do druhého, nezbytného pro vstup do světa předků, ve kterém život pokračoval. Tento svět byl do značné míry analogický světu živých, s výjimkou toho, že v něm nechybělo nic, co scházelo živým na zemi. Odtud pochází myšlenka Ráje nebo světa nekonečné blaženosti, Ostrova mládí, apod. Mrtví nepřestávali existovat, pouze se transformovali, aby mohli zasahovat do světa živých a zjevovat se jim³².

Obrázek 3 - Virxe de Pastoriza, Moura

Lidé odnepaměti chovali tyto kameny v úctě, protože se na nich objevují antropomorfní stopy, které byly chápány jako projev božské síly. Jde o výjevy, které vznikly bez zásahu lidské ruky, a byla jim připisována nadpozemská síla. Moura Virgen de Pastoriza připomíná tělo ženy uložené ke spánku, viz obrázek č. 3. Lze rozpoznat hlava, trup, ruce i hýždě. Megalitické stavby a podobné zvláštní kameny

pocházejí z dob, ze kterých se nedochovala žádná písemná památka a národy, které tyto stavby zhotovily, již dávno zanikly. Nově příchozí na místa, kde tyto národy dříve žily a po nichž zbyly jen podobné pozůstatky, neznali pravý význam nebo funkci těchto objektů, a postupem času jim začali přisuzovat posvátné schopnosti, které přetrvaly až do doby křesťanské.

Obrázek 4 - Místo nálezu Virxe de Pastoriza

Mnohokrát se na původně pohanských stavbách a svatyních aplikovala křesťanská filozofie a tradice a do dnes můžeme pozorovat zajímavou směsici pohanské a křesťanské tradice na jednom místě. I když nevíme přesný vývoj této tradice a není jasné, zda přešla na křesťanskou přirozenou cestou nebo byla uměle dosazena, aby zapadala do její filozofie, můžeme zde i přesto vidět příklad jednoho ze základních kritérií folkloru, a to předávání z generace na

³² Alonso Romero, Fernando. *Las moursas constructoras de megalitos: Estudio comparativo del folklore gallego con el de otras comunidades europeas*. Anuario brigantino, ISSN 1130-7625, N°. 21, 1998, págs. 11-28

generaci. Představa či příběh, který vznikl velmi dávno, se uchoval na základě předávání, obměnil se a poupravil a ve své nové podobě pokračuje nadále.

Povídka dále pokračuje takto:

Pravdou je, že pro všechny to byla Camarona a její pravé jméno Andrea, důkaz zbožnosti a oddanosti rybářů svatému Ondřejovi, bylo tak nepoužívané, že si ho nepamatovala ani ona sama.

Lo cierto es que Camarona fue para todo el mundo, y su verdadero nombre de Andrea, testimonio de la devoción que a San Andrés profesan los marineros, cayó tan desuso, que no lo recordaba ella misma. (str. 22)

Cameronino pravé jméno bylo Andrea na počest svatého Ondřeje, ochránitele rybářů. Je to tudíž jméno symbolické, opět spojené s prostředím moře a rybářským životem. Legenda o svatém Ondřejovi je popsána v kapitole Hory a posvátné kameny, oddíl 3.2.2. S dějem povídky není však více spjaté, pouze odkazuje na tohoto patrona.

Camarona byla stejně šikovná a schopná zastávat rybářské řemeslo, jako její bratři, kteří na ni žárlili a odrazovali ji od milované práce. Točili se kolem ní dva nápadníci. Rybář Tomáš a syn továrny don Camilo, které patřila fabrika na výrobu konzerv. Camaronina matka byla pochopitelně nadšená ze zájmu zámožného nápadníka o její dceru, ta však dona Camila odmítla, protože život s ním by znamenal vzdát se moře a práce, pro kterou žila. Vidina života v luxusu se jí zdála nudná. Raději dala přednost Tomášovi, který se jí sice nezamlouval o nic víc než don Camilo, byl to ale člověk ze stejného prostředí jako ona, který sdílel stejné myšlenky a ideály. S ním měla jistotu, že bude pokračovat ve svém životě tak, jako doposud, a že se nezkříží dva odlišné světy, kde by se jeden musel podřídit druhému. Povídka je zakončena následovně: „Syn, kterého Camarona nosila pod srdcem, se nenarodil do písku, jako jeho matka, ale na palubě.“ (El hijo que lleva en sus entrañas la Camarona, no nacerá en el arenal como nació su madre, sino a bordo.)(str. 25)

Rozhodnutí Camarony by se dalo nazvat značně idealizovaným, ale přihlédneme-li k boji Pardo Bazán za práva žen a její kritiku neschopnosti žen vzepřít se svému údělu, vidíme Camaronu jako ideální příklad chování, který Pardo Bazán ve španělské společnosti postrádala. Hlavní postava je symboličtější o to více, protože se jedná o rybářku z chudých poměrů. Venkovské obyvatelstvo a především ženy z tohoto prostředí byly podle Pardo Bazán jedině schopné o svém osudu rozhodnout.

Tato konkrétní povídka tak v sobě obsahuje ukázkou feministického smýšlení Pardo Bazán a ukázkou tradičního života rybářského obyvatelstva. Navíc i konkrétní odkazy na dvě pověry, obě spojené s folklorem námořníků a rybářů. Zmínka o Nuestra señora de Pastoriza i o San Andrés de Teixido zdůrazňují, jako moc jsou pověry, a v tomto případě i světci, spjatí se životem námořníků. Námořnické povolání je velmi nebezpečné, rybáři nikdy neví, když vyplouvají na moře, zda se v pořádku vrátí. O to více existuje pověr spjatých s tímto prostředím. V samotném textu byl tento fakt okomentován slovy: *a la iglesia si que solía asistir, porque la gente pescadora ve tan a menudo cerca la muerte, que se acuerda mucho de Dios y la siente mejor que los labriegos y que los señores* (s. 22).

5.4. Ocho nueces - Osm ořechů

Povídka *Ocho nueces* vypráví příběh o panu Ramónovi de las Baceleiras, ke kterému každý večer přicházeli doktor don Juan de Mata, kněz don Serafín a učitel don Dionisio, aby mu dělali společnost. Don Ramón byl osamělý stařec trpící reumatizmem, kterému dny ubíhaly nicneděláním a monotónností. Ačkoli ani jeden z pravidelných návštěvníků nebyl ani moudrý ani vtipný, ani nedokázal rozproudit debatu či se zajímat o to, co se děje kolem, přinášeli donu Ramónovi alespoň zprávy, drby a názory z prostředí svých profesí. Don Ramón se rád zapojoval do debaty, obzvláště když ho ostatní poslouchali s uznáním.

Byl vlastníkem rozsáhlých pozemků a vždy, když mu to nemocná noha dovolila, procházel se po svých loukách, které miloval jako nikoho jiného kolem sebe a kontroloval, jestli je více sklizně než minulý rok a jestli jeho oblíbený ořešák vyrostl ještě o kousíček víc než loni.

Tento ořešák měl jeho pan ve veliké oblibě. Pravdou je, že strom jako byl tento, se nevyskytoval široko daleko. Rostl nádherný exemplář rostlinného druhu na hranici cesty, naproti zdi domu Baceleirů, a na okraji bramborového pole, které patřilo donu Juanu de Mata, lékaři. Proč má doktor pocit, že jeho pozemek tvoří hranice mezi pozemky a strom dona Ramóna? Zjistí to ten, kdo by mohl rozluštit zamotanou spleť rozvětvených galicijských majetkových poměrů.

En este nogal tenía puestos los ojos y el corazón su dueño. La verdad es que árbol como él no se hallaba en diez leguas a la redonda. Crecía el hermoso ejemplar de la especie vegetal al borde del camino, frente a la tapia de la casa de los Baceleiras, y a orillas de una heredad sembrada de patatas, pertenecientes a don Juan de Mata, el médico. ¿Por qué siendo del

médico la heredad eran el lindero y el árbol de don Ramón? Averígüelo el que pueda desenredar la inextricable maraña de la subdividida fincabilidad gallega. (str. 35)

Jednoho říjnového dne, kdy se zase procházel kolem ořešáku, všiml si popadaných plodů. Ale protože mu bolest v noze nedovolila se pro ně sehnout, řekl si, že mu je později přinese Albert. Ten ale řekl, že tam žádné nenašel. Později navštívil dona Ramóna doktor Juan de Mata a přinesl mu ořechy. Na otázku, z jakého ořešáku je doktor nasbíral, odpověděl, že z našeho.

„Nové ořechy?“ Zamumlal. „Z kterého ořešáku si je vzal?“

„Z našeho,“ odpověděl lékař velmi klidně, zatímco je pokládal na talíř, protože už byly oloupané a rozlousknuté.

„Z našeho? Z kterého našeho?“

„Ano, to nevíte done Ramóné? Z toho velkého, z toho od cesty..., z toho co mi stíní na brambory..., a dobrá, z toho co mi je ničí.“

„Ale done Juane, tenhle ořešák... je asi tak Váš jako papežského vyslance. Jak Vám mám, pro všechny svatý, rozumět? Tenhle ořešák... není ničí, ale tohoto maragata “

-¿Nueces nuevas? -murmuró-. ¿De qué nogal las ha cogido?

-Del nuestro -contestó, con la mayor flema, el médico, echándolas en un plato, porque ya venían mondadas y cascadas.

-¿Del nuestro? ¿De cuál nuestro, vamos a ver?

-¡Sí, que no lo sabe don Ramón! Del grande, del del camino...,del que me hace sombra a las patatas..., y bien que me las jeringa.

-Pero don Juan, ese nogal... es tanto de usted como del nuncio. ¿Cómo le iba yo a entender, santo de Dios? Ese nogal... no es de nadie sino del presente maragato.³³

³³ Jak vysvětluje Richard Ford původ tohoto etnika, není úplně jasný. Jedna verze tvrdí, že Maragaté přišli ze severní Afriky a usídlili se v oblasti Leónu, konkrétně v Astorze. Jiná zase říká, že jsou Keltové. Název Maragato pochází ze slova *mericator* nebo *mercator*, a vystihuje jejich tradiční řemeslo mezkářství. Stejně jako Židé nebo Romové, žijí v uzavřeném společenství s přísnými pravidly a zvyklostmi. Neuzavírají sňatky s příslušníky jiných skupin. Jsou proslulí svou čestností a pracovitostí. Richard Ford, *Gatherings from Spain*. London; New York: J.M. Dent: E.P. Dutton, [1913?] (Richard Clay & Sons) Digitalized 2-4-2015. Dostupné z http://cvc.cervantes.es/literatura/viajeros/catalogo/pdf/1846_Gatherings_from_Spain.pdf

Don Ramón se začal s doktorem Juanem de Matou hádat o tom, komu ten strom doopravdy patří. Po obrovské hádce, kvůli pár oříškům, které ale pro dona Ramóna znamenaly opravdu hodně, ale hlavně také proto, že se mu dokázal někdo postavit a neuznat jeho pravdu, se rozhodl, že na doktora podá žalobu za krádež ovoce.

Soudní tahanice trvaly několik let, stály dona Ramóna nemálo peněz a také klidu a duševní pohody. To vše zapříčinilo zhoršení zdraví, které vedlo k přivolání doktora, který však záměrně nepřijel včas a don Ramón zemřel. Ten rok, kdy don Ramón odešel, byl velmi šťastný pro nepřejícné vesničany, kteří snědli celou úrodu z ořešáku, původce nenávist mezi dvěma přáteli.

Podle galicijských pověr stín ořešáku přináší smůlu. V povídce hraje tento strom významnou roli, neboť jeho plody jsou příčinou sváru dvou přátel. Samotný strom vrhá stín na pole jednoho z nich a nejasný majetkový poměr mezi oběma sousedy o tento strom nakonec vyústí v jejich rozepři. Zde tedy platí, že tento strom opravdu štěstí nenosí. Plody jsou poté snědeny obyvateli vesnice, což může mít i symbolický význam. (Viz kapitola 3.2.1. Stromy a rostliny)

V povídce je také naznačeno, že v Galicii jsou běžné majetkové nejasnosti, které mohou vést k podobným sporům. Kdyby byl v povídce použit jiný strom, který by stínil na sousedovy brambory, neměl by příběh v sobě tu symboliku, jakou mu dodává přítomnost ořešáku. Neznalost této konkrétní pověry příběh sice nekomplikuje, ale vyznívá trochu plošně. Je ovšem zarážející, že autorka sama ani jedné z postav nevnukla myšlenku, že ořešák je strom přinášející neštěstí. Kdyby si to alespoň jedna z postav uvědomila, mohla by konfliktu a následné smrti hlavní postavy zabránit. To by ovšem nemělo takový účinek, jaký má povídka nyní.

6. SHRNU TÍ POZNATKŮ

Cílem práce bylo vyhledat a analyzovat výskyt folklorních prvků ve vybraných povídkách Emilie Pardo Bazán. V povídkách, se kterými se zde pracovalo, se takové prvky objevují v mnoha podobách. Shodným prvkem všech povídek je výskyt pověr. V každém textu je zakomponovaná alespoň jedna lidová pověra, která se tematicky váže s dějem či s konkrétní postavou. V některých je odkaz na pověru zakomponovaný a explicitně vyjádřený, jako například v povídce *La Camarona*, kde se zmiňuje Nuestra Señora de Pastoriza nebo San Andrés de Teixido, nebo je naopak schovaný a bez důkladné analýzy snadno přehlédnutelný, jako v povídce *Las setas* nebo *Ocho nueces*, kde se jedná o stín stromů, který přenáší negativní sílu. Zajímavé ovšem je, že i bez znalosti těchto konkrétních pověr, dává povídka smysl, čtenář se neztrácí a příběh je ucelený. Pochopitelně pokud je čtenář znalý galicijského folkloru, nabývají povídky hlubšího obsahu a většího rozměru. Více či méně je dále v povídkách vyzdvížen význam krajiny a její vliv na život postav.

Na folklorní prvky nejbohatší a zároveň nejsymboličtější povídka, se kterou se v práci pracovalo je podle mého soudu *La Camarona*, kde krom již zmíněných prvků je také znatelný postoj Emilie Pardo Bazán k situaci žen ve Španělsku té doby a hlavní hrdinka představuje ideál ženy podle autorky. Silná, soběstačná a hlavně samostatná a činu schopná dívka, reprezentována rybářkou, tedy ženou z venkovského prostředí. Figuruje zde jako symbol a inspirace.

Povídka *La santa de Karnar* je taktéž na folklorní prvky velmi bohatá, zmiňuje se zde například *La Compañía*, což je dodnes živá pověra, se kterou se v Galicii setkáváme nebo víra v duchy a skřítky. Dále je zde zachycený rituál, díky kterému se za pomoci nadpřirozené síly má vyléčit hlavní postava děje. V povídce je konfrontace dvou světů, a to světa vzdělaného, nepověřčivého, který své vědomosti zakládá na studiu a racionálním přístupu a na druhém pólu stojící svět laický, pověřčivý, který čerpá z generačního předávání vědomostí a který je k akademickému přístupu k životu velmi skeptický. Ačkoli se jedná o lidi z jednoho místa, dá se zde hovořit o střetu dvou mentalit, ze které ani jedna není na konec stoprocentně vítězná.

Hlavní rozdíly mezi povídkami vidím převážně ve stylu, jakým jsou psané. Vezmeme-li v potaz, že se jedná o povídky z jedné sbírky, je zajímavé, jakou škálou stylu disponují. Nacházíme zde lyrické popisy krajiny, rychlé dynamické dialogy, ich a er formu, živý a prožitý popis děje, žánrové obrazy i sarkazmus.

Na základě provedené analýzy je možné konstatovat, že tyto bravurně napsané texty v sobě obsahují množství folklorních prvků. Udržují toto dědictví živé a přítomné a naplňují cíl Folk-Lore Society, která usilovala o zachování lidových zvyků pro další generace. Povídky Emilie Pardo Bazán jsou zdárným příkladem jejich činnosti a zároveň úspěchu jejich snahy. I když se bavíme o povídkách z 19. století, které se už dnes nedají považovat za moderní, je nesporné, že v době jejich vzniku byly aktuální a tedy zachycovaly chování současného obyvatelstva.

Analyzovala jsem více než sto let staré povídky, které vznikly ve stejné době, jako založení Folk-Lore Society. Práce by mohla pokračovat například rozborem povídek aktuálních autorů a zkoumáním, zda ve svých dílech také folklor používají. Zda je toto téma pro moderní galicijskou společnost stále aktuální, jak se mění či naopak nemění přístup k folkloru, jestli se vytrácí nebo se naopak dbá o jeho udržení či dokonce obnovu. Závěry podobné práce by leccos řekly o mentalitě a přístupu dnešních lidí k této jedinečné tradici, která je zároveň součástí historie.

Resumé

Tato práce, která se zaměřuje na galicijský folklor, má za cíl analyzovat povídky Emilie Pardo Bazán a poukázat na výskyt folklorních prvků v ní. Pro rozbor byly vybrány čtyři povídky ze sbírky Cuentos de Galicia.

Z folklorních prvků se práce zaměřuje pouze na pověry, které se nacházejí ve všech analyzovaných povídkách. Dalším společným elementem jsou přírodní motivy a jejich vliv na každodenní život postav. Příroda je spíše prvkem estetickým, ovšem v případě Galicie hraje významnou roli kvůli svému vlivu na kvalitu života místních lidí. Příkladem, který tento fakt nejlépe zachycuje, je text povídky La Camarona, ve které je moře a námořní život tak zásadní pro hlavní hrdinku, že nakonec odmítne sňatek zajišťující jí život ve vyšší společnosti, kvůli kterému by se ale musela vzdát původního způsobu života. Odloučení od moře by byla ale tak krutá daň, že nakonec přislíbený blahobyt odmítne. V povídce Ocho nueces je hlavní postava majetný statkář, pro kterého je bohatství a půda více důležitá, než rodinné a přátelské svazky.

Třetím prvkem, objevující se v povídkách, jsou prototypické osoby z venkova, které reprezentují tradiční život, zvyky, víru a chování. V povídce La santa de Karnar a Las setas se střetávají dva odlišné světy, svět venkovský a svět moderní, reprezentovaný městem, technologií, vědou a univerzitním vzděláním. Zároveň se objevují i lidé z jiného regionu neznalí místních zvyklostí. Toto setkání a následný střet nemá ani v jednom z textů svého vítěze, nevyhraje ani tradice ani pokrok, pouze se od sebe rozdělí skoro tak rychle, jak se potkali.

V práci, jak už bylo zmíněno, se pracuje s povídkami Emilie Pardo Bazán, protože tato autorka z Galicie pocházela a byla velkou znalkyní galicijských tradic, příběhů, lidí a prostředí a všech těchto znalostí využívá ve své tvorbě, aby ukázala tento region takový, jaký je, se vším, co do něj patří.

Nacházíme zde kus historie, sociologie, mentalitu, vztahy, způsob života až po jedinečnosti a detaily, jakými je například gastronomie. Autorka je navíc známá tím, že se podílela na zrovnoprávnění žen a bojovala za lepší a dostupnější vzdělání pro dívky. Byl jí udělen kříž Pro Ecclesia et Pontifice papežem Benediktem 15. Roku 1916 byla zvolena profesorkou současné literatury na Universidad Central. O životě této autorky, která se krom povídek věnovala i žurnalistice, románům a esejím, pojednává druhá kapitola práce.

Dá se říci, že Emilia Pardo Bazán folklorní prvky ve své práci pouze nevyužívá, ale že je v ní uchovává a dává do sociokulturního kontextu, což byl hlavní cíl hnutí Folk-Lore

Society. Pardo Bazán předsedala galicijské podobě tohoto hnutí a práce s folklorními prvky v jejich textech byl jeden ze způsobů, jak je zachovat a převážně, jak je předat dalším generacím a zabránit tak jejich vymizení.

Resume

La presente tesis tiene como objetivo tratar el folklore gallego, analizar los cuentos de la autora Emilia Pardo Bazán y declarar la presencia de los elementos folclóricos en ellas. Para la análisis habían elegidos cuatro cuentos de la obra *Cuentos de Galicia*.

Los elementos folclóricos son reducidos a las supersticiones, que es un componente común en todos los cuentos analizados en este trabajo, y otro elemento es la naturaleza y su influencia a la vida cotidiana de los personajes. La naturaleza es más bien un componente estético pero en caso de Galicia juega un papel enorme por su importancia e influencia a la calidad de vida. Eso será más evidente en el texto del cuento llamado *La Camarona*, donde el mar y la vida marinea es tan crucial en la vida de la protagonista, que rechaza casarse con un burgués y vivir la vida más confortable en cambio a seguir su manera de vivir. Dejar de estar cerca de mar será para ella imposible. En el cuento *Ocho nueces* el protagonista posea de muchas labranzas. Esta propiedad de tierra le hace tan orgulloso que lo considera más importante que las relaciones familiares y amistosas.

El tercer elemento que se puede llamar folclórico es la gente prototípica de la aldea o generalmente del campo, que representa la vida tradicional, muestra los hábitos, las creencias y el comportamiento. En el cuento *Las setas* y *La santa de Karnar* este mundo rural se confronta con el mundo de la ciudad, es decir, con la tecnología, educación universitaria, o de la gente de otro región que no conoce el sistema local. Este choque en ninguno de los textos tiene su vencedor sino que después del encuentro, estos dos mundos se separan otra vez.

En esta tesis se trabaja con los cuentos de Emilia Pardo Bazán porque ella proviene de Galicia, fue conocedora de las tradiciones galaicos, de las historias, de la gente y el ambiente y todo esto usa en sus cuentos para mostrar este región con todo lo que incluye. Hay algo de historia, sociología, mentalidad, relaciones, manera de vivir hasta las cosas tan especiales como es la gastronomía. Esta autora es además conocida por su feminismo y su contribución a la lucha por la mejor educación de las chicas y la emancipación de las mujeres y los hombres. Fue condecorada con la Banda de la Orden de María Luisa y del papa Benedicto XV. Obtuvo la cruz *Pro Ecclesia et Pontifice*. En el año 1916 fue nombrada la profesora de la literatura contemporánea en Universidad Central. Sobre la vida de esta autora que salvo los

cuentos también escribió novelas y ensayos y publicaba en la revista Imperial o ABC, trata el capítulo dos de esta tesis.

Se puede decir que en su trabajo Emilia Pardo Bazán no solo usa los elementos folclóricos pero también se puede hablar sobre la conservación de las tradiciones, de su descripción y colocación al contexto sociocultural y todo eso fue la mayor idea de la organización Folk-Lore Society. Pardo Bazán fue la presidente de la rama gallega de esta organización y el aprovechamiento del folklore gallego en su obra fue una de las maneras como guardar esta herencia para las generaciones próximas y evitar la desaparición de ellas.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

BAUMAN, Richard. ed. *Folklore, cultural performances, and popular entertainments: a communications-centered handbook*. Oxford: Oxford University Press, 1992, xxi, s. 31. ISBN 0-19-506920-x

RODRÍGUEZ LOPÉZ, Jesús. *Supersticiones de Galicia y preocupaciones vulgares*. Ed. facs. Valladolid: Maxtor, s. 129. 2001. ISBN 9788495636775.

FRAGUAS y FRAGUAS, Antonio. *La Galicia insolita: tradiciones gallegas*. 6. ed. La Coruña: Ed. do Castro, 1997. ISBN 8474924715.

MACINERA PARDO-de-LAMA, Federico. *San Andrés de Teixido: historia, leyendas y tradiciones*. Ed. facs. Valladolid: Maxtor, 2011. ISBN 9788490011584.

VAQUEIRO, Vitor. *Galicia mágica*. Vigo: Editorial Galaxia, 2004. ISBN 848288705X.

LISÓN TOLOSANA, Carmelo. *Brujería, estructura social y simbolismo en Galicia*. 3. ed., [Nachdr.]. Madrid: Akal, 2004. S. 84. ISBN 8446021668.,

PILAŘ, Martin. *Pokus o žánrové vymezení povídky*. FF Ostravské univerzity, Sfinga, 1994.

RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio. *Diccionario enciclopédico gallego castellano*. [Repr.]. Vigo: Ed. Galaxia, 2001. ISBN 848288428X.

PARDO BAZÁN, Emilia. *La edición y notas de Montserrat Ribao Pereira Estudio Preiminar. Teatro completo*. Tres Cantos, Madrid: Akal, s.8. 2010. ISBN 9788446023807.

PARDO BAZÁN, Emilia y otros. *Folklore gallego*. Donostia: Roger Ed, 2000. s. 10-11. ISBN 8489979863.

PARDO BAZÁN, Emilia. *Las setas y otros cuentos*. Madrid: Mondadori España, 1988, 131 p. ISBN 8439712723. Prolog Carmen Bravo-Villasante

KARPATSKÝ, Dušan. *Labyrint literatury*. 4., rozš. a upr. vyd. Praha: Albatros, 2008, 541, [57] s. Albatros In. ISBN 978-80-00-02154-6.

ALONSO ROMERO, Fernando. *Las mouras constructoras de megalitos: Estudio comparativo del folklore gallego con el de otras comunidades europeas*. Anuario brigantino, ISSN 1130-7625, N°. 21, 1998, págs. 11-28

NAHODIL, Otakar – Robek, Antonín: *České lidové pověry*, Praha: Orbis, 1959, s. 29.

PETRÁŇOVÁ, Lydia: Pověra. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II* (věcná část O–Ť): svazek 3. vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 791.

SUCHÁNEK, Drahomír - DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5

OSBORNE, Robert E.; Emilia Pardo Bazán. *Su vida y sus obras*. México, 1964.

Elektronické zdroje:

PARADÉZ NUNEZ, Juan. *El feminismo de Emilia Pardo Bazán* [online]. Consejo Superior de Investigaciones Científicas Licencia Creative Commons 3.0 España (by-nc) [cit. 2016-02-30]. Dostupné z: <http://estudiosgallegos.revistas.csic.es/index.php/estudiosgallegos>

Narradores del misterio. *El milagro de Pastoriza (Santuario y cueva de la Virgen)* [online]. [cit. 2014-11-26]. Dostupné z <http://narradoresdelmisterio.net/el-milagro-de-pastoriza-santuario-y-cueva-de-la-virgen/>

FORD, Richard. *Gatherings from Spain*. London; New York: J.M. Dent: E.P. Dutton, [1913?] (Richard Clay & Sons). Dostupné z http://cvc.cervantes.es/literatura/viajeros/catalogo/pdf/1846_Gatherings_from_Spain.pdf